

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE MİKROKREDİ VE BASINA YANSIMASI

Dönem Projesi

Nediha Özgün BALTACI

Ankara-2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE MİKROKREDİ VE BASINA YANSIMASI

Dönem Projesi

Nediha Özgün BALTACI

Proje Danışmanı
Doç. Dr. R. Filiz KARDAM

Ankara-2009

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ
DEĞERLENDİRME BELGESİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüzün ..... Kadın Çalışmaları .....
Anabilim Dalında .....06914007..... numaralı Tezsiz Yüksek Lisans öğrencisi
.....Nedha Özgün BAYTACI.....'ın
".....Türkiye'de mikro kredi ve basına yansımaları.....
....." başlıklı tezsiz yüksek lisans dönem projesini yürütmekte olduğu proje danışmanı
.....Doç. Dr. R. Filiz KARDAM..... tarafından 21.05.2009
günü yapılan değerlendirme sonucunda,

Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesinin;

- a) Başarılı,
 b) Başarısız,

olduğuna karar verildi.

Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesini Yürüten Danışmanın

Adı Soyadı : .....Doç. Dr. R. Filiz KARDAM.....

Tarih : .....21.05.2009.....

İmzası : .....R. Filiz Kardam.....

ÖNSÖZ

Yoksulluk hemen hemen her dönemde varolan bir problem olmasına rağmen son dönemde hayli gündemde olan bir konudur. Geleneksel kırsal ve kent yoksulluğunun yanı sıra, son 25 yıldır çalışanların da yoksulluk kervanına katılması bu konuyu daha da görünür kılan unsur oldu. Bu süreçte öne çıkan bir başka olgu ise yoksullar arasında kadınların oranının fazlalığı, “yoksulluğun kadınlaşması” idi. Yoksulluğun daha görünür bir toplumsal sorun haline gelmesiyle beraber ulusal ve uluslararası arenada bu soruna çözüm bulmak için çalışmalara ağırlık verildi. Ancak yürütülen çalışmalarda sisteme yönelik eleştirilere yer verilmeksizin yoksulluk kendi başına ele alındı, mağduriyeti giderici tedbirler almak egemen yoksullukla mücadele stratejilerinin ana yaklaşımı haline geldi.

İşte tam da bu noktada egemen yaklaşımla uyumlu, Bangladeşli bir ekonomi profesörü olan Muhammed Yunus’un ülkesinde uygulamaya başladığı yöntem olan mikrokredi tüm dünyada kabul görmeye ve uygulanmaya başladı. Mikrokredi kapsamında yoksullara, özellikle de kadınlara küçük krediler vererek kendi işlerini kurmalarını desteklendi, devletin diğer pek çok alandan olduğu gibi sosyal destek mekanizmalarından da çekilmesi bu süreci daha da meşrulaştırdı.

“Türkiye’de Mikrokredi ve Basına Yansıması” başlıklı bu dönem projesi çalışması da, daha sonra yürütülecek bir tez çalışmasına başlangıç niteliği taşımakta olup, mikrokredi uygulamalarının tartışılmasına bir giriş yapılması amaçlanmıştır. Bu çalışmada Türkiye’deki durumun incelenmesi ve bu konunun basında nasıl

algılandığının izlenmesi hedeflenmektedir. Bu nedenle önce 1970 sonrası küreselleşme ve yapısal uyum politikaları ve bu politikaların yoksulluk ve kadın yoksulluğu açısından doğurduğu sonuçlar, mikrokredinin dünyada ve Türkiye'deki uygulamaları ele alınmış, aynı olgunun basından seçilen üç gazetede –Hürriyet, Evrensel ve Yeni Şafak gazeteleri- nasıl tartışıldığı izlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın tamamının yapılandırılmasında yardımını aldığım danışman hocam Doç. Dr. R. Filiz KARDAM'a, çalışmanın basın analizi kısmında destek veren Doç. Dr. Sema YILDIRIM BECERİKLİ'ye teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	İ
ÖNSÖZ	İİ
İÇİNDEKİLER	İV
GİRİŞ	1
1.KÜRESELLEŞME, YAPISAL UYUM VE KADIN YOKSULLUĞU	4
1.1 Neo-Liberal Politikalar, Küreselleşme ve Yapısal Uyum Politikaları	4
1.2 Türkiye’de Yapısal Uyum Politikaları	7
1.3 Ekonomik Politikalarda Değişimlerin Emek Piyasası ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri	10
1.4 Kadın Emegi ve Kadın Yoksulluğu Açısından Durum	15
2.YOKSULLUKLA MÜCADELE YÖNTEMİ OLARAK MİKROKREDİ	20
2.1 Mikrokredinin Tarihçesi: Bangladeş Grameen Bank Uygulaması	22
2.1.1 Grameen Bank’ın Temel Özellikleri	26
2.2 Türkiye’de Mikrokredi	31
2.2.1 MAYA Mikro Ekonomik Destek İşletmesi.....	31
2.2.2 Türkiye Grameen Mikrokredi Projesi.....	34
2.3 Mikrokredi Üzerine Tartışmalar	36
3.BASINDA MİKROKREDİ	43
3.1 Araştırma Evreni ve Yöntemi	44
3.2. Gazete Haberlerinde Mikrokredi	46
3.2.1 Tanıtım ve Duyuru Haberleri	47
3.2.2 İstatistiki Veriler Kullanılarak Yapılan Açıklamalar Çerçevesinde Gündeme Gelen Mikrokredi	49
3.2.3 Dramatik Olaylar ve Başarı Öykülerine Bağlı Olarak Gündeme Gelen Mikrokredi	53

3.3. Mikrokredinin Haberlerde İşlenişi	55
3.3.1 Kullanılan Söylem ve Dil	55
3.3.2 Mikrokredi İşlenirken Kadına ve Kadın Emeğine Yaklaşımlar	59
3.3.3 Mikrokredi İşlenirken Bireysel Başarıların Öne Çıkarılması	63
3.4. Gazete Haberlerinde İşlenen Mikrokrediye Dair Genel Bir Değerlendirme ..	66
SONUÇ.....	69
KAYNAKÇA	75
ÖZET.....	82
ABSTRACT	85

GİRİŞ

Yoksulluk, insanlık tarihinde bir sorun olarak hep var ola gelmiştir. Fakat bu sorun, 20. yüzyılın son çeyreğinde yoğun bir biçimde yaşanan ekonomik, siyasal ve toplumsal krizlerle beraber giderek yaygınlık kazanmakta, dolayısıyla varlığını daha çok hissettirmektedir. Yoksulluk, dünya tarihinde görülmedik bir biçimde küreselleşmekte, yoksulluklar çeşitlenerek artmaktadır. Kuşkusuz bunda, 1970'lerden bu yana kapitalist ülkelerde izlenen neo-liberal ekonomik politikaların ve piyasa merkezli refah anlayışının rolü büyüktür. Dünya Bankası ve IMF'nin özellikle gelişmekte olan ülkelere uygulattıkları yapısal uyum politikaları, gelir dağılımının giderek bozulmasına, işsizliğin artmasına ve yoksulluğun daha da uç noktalarda yaşanmasına yol açmaktadır. Bütün dünyada yaygınlaşan neo-liberal ekonomi politikalarının da katkısıyla hızlanan küreselleşme süreci, birçok insana, bilgi ve iletişim teknolojileri başta olmak üzere büyük yararlar sağlarken gerek gelişmiş gerek gelişmekte olan ülkelerde çok daha büyük kitlelerin yoksullaşmasına ve bu süreçten dışlanmasına neden olmaktadır. Özellikle de kadınların yoksullaşması olgusu daha derinden hissedilmekte ve “yoksulluğun kadınlaşması” kavramında kendini bulmaktadır. Küçük sayılabilecek bir kesimin debdebeli yaşam biçimleri yanında milyonlarca insanın açlık tehlikesiyle, yetersiz sağlık ve eğitim olanaklarıyla, işsizlikle boğuşarak yaşamlarını sürdürme savaşı veriyor olması önemli bir problemdir. Artan iletişim olanakları da, bu çarpıklığı bütün açıklığıyla gözler önüne sermektedir.

Yoksulluğun artmasıyla beraber yoksulluk konulu çalışmalar da önemli ölçüde artmış, mücadele yollarının arayışına gidilmiştir. Geliştirilen yöntemlerden biri olan mikrokredi yaygın olarak kabul görmüş ve uygulanmaya başlamıştır. Türkiye’de de pek çok ilde çeşitli kuruluşlar tarafından devletin de desteğiyle uygulanmaktadır. Ancak bu kadar kabul görmüş bir yöntem olması, mikrokrediye dair tartışmaların yürütülmediği anlamına gelmez. Aksine mikrokredinin yoksulluğu azaltmada işe yararlığı ve misyonunun yanında başka amaçlara da hizmet ettiği üzerine pek çok yaklaşım mevcuttur. Mikrokredinin neo-liberal politikaların bir uzantısı olduğu, bu çalışmayla yoksulların da sistemin içine dahil edildiği, özellikle de kadınlar açısından yoksulluğun azalması bir yana girilen borç yükü ile derinleştiği bu eleştirilerden bazılarıdır.

“Türkiye’de Mikrokredi ve Basına Yansıması” başlıklı bu dönem projesi çalışmasının çıkış noktasını da, yukarıda değindiğimiz artan yoksullukla mücadelede mikrokredi yöntemi ve bunun medyada (çalışmada yazılı basından gazeteler ele alınmıştır) nasıl ele alındığı sorusu oluşturmaktadır. Çalışmada dünyada ve Türkiye’de artan yoksulluğun nedenleri, değişimi ve azaltılmasında kullanılan mikrokredi yöntemini ortaya koyarak, sistemin Türkiye basınına ne ölçüde ve ne şekilde yansıdığını gösterebilmek amaçlanmıştır. Dolayısıyla dönem projesi çalışmasının konusu ‘mikrokredi uygulaması ve bunun Türkiye basınındaki algılanışı’ şeklinde özetlenebilir.

Üç ana bölümden oluşan metnin ilk bölümünde, 1970 sonrasında dünyada ve Türkiye’de yaşanan değişimler ve bu değişimlerin emek piyasası, yoksulluk ve kadınlar açısından sonuçları incelenecektir.

İkinci bölümde ise, yoksullukla mücadele yöntemi olan mikrokredinin ortaya çıkışı, tarihesinin aktarılmasının ardından Türkiye’deki ilk uygulamaları hakkında detaylı bilgi verilecektir. Ayrıca mikrokredi etrafında yürütülen tartışmalara da bu bölüm içinde değinilecektir.

Son bölümde ise mikrokredinin Türkiye basınında ne kadar ve nasıl yer bulabildiği sorusunun cevabını aramak için, farklı söylemsel perspektifleri olan üç gazete incelenecektir. Bu bölümde Hürriyet, Evrensel ve Yeni Şafak gazetelerinde yer alan haberler çalışmaya esas olarak alınmıştır. Bir önceki bölümde Türkiye’deki durumu incelenen mikrokredinin, Türkiye basınında nasıl algılandığı ve okuyucuya nasıl aktarıldığının gazetelere göre karşılaştırmalı olarak izlenme imkânı da mümkün olacaktır.

Çalışma hazırlanırken ilk iki bölümde bu konu ile ilgili yazılı kaynaklara başvurulmuş, üçüncü bölümde ise bölümün özelliği itibari ile gazetelerin internet sayfalarında arşiv taraması yapılmıştır.

1. KÜRESELLEŞME, YAPISAL UYUM VE KADIN YOKSULLUĞU

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden 1970’li yıllara değin özellikle gelişmiş Batı ülkelerinde, Fordist kitlesel üretim sistemiyle birlikte sermayede yaşanan büyüme süreci ve sosyal devlet politikalarıyla birleşen Keynesçi ekonomi politikaları ekonomiye hakim yaklaşım olmuştur. Ancak 1970’li yıllarda yükselen enflasyonla birlikte yatırımlarda ortaya çıkan durgunluk ve işsizlik oranının artışıyla kendisini dışa vuran büyük ekonomik kriz, sistemin kendini sürdürmesi ve yeniden üretmesini tehdit ettiğinden sistemde yapısal değişikliklere yol açmıştır (Steger, 2006; Ellwood, 2003; Ecevit, 1998; Ansal 1997; Eraydın, 1998; Şaylan, 2003; Uyanık, 2003). Çalışmanın bu ilk bölümünde öncelikle genelde dünya ve özelde Türkiye açısından yaşanan durumun sonuçlarının aktarılmasının ardından bu değişimlerin emek piyasası, yoksulluk ve özellikle de kadın yoksulluğu açısından sonuçları tartışılmaya çalışılacaktır.

1.1. Neo-Liberal Politikalar, Küreselleşme ve Yapısal Uyum Politikaları

1960’ların sonlarına gelindiğinde iç pazarların doyması ve tüketicilerin seri üretim ürünleri yerine kendi kişisel ihtiyaçlarına cevap veren esnek tarzdaki ürünleri tercih etmesi, hammadde fiyatlarının aşırı yükselmesi Keynesyen modelin sorgulanması sonucunu doğurmuştur (Aktaş, 2007; Taner: 2004; Saklı: 2007; Kocabaş, 2004). Bir yandan da verimlilik düşmüş ve üretim ile tüketim arasındaki denge üretim fazlası yönünde bozulmaya başlamıştır. Dolayısıyla da, özellikle Batı ülkelerinde, üretkenlik

artışında büyük bir yavaşlama, imalat sektöründe fazla kapasite, kar azalmaları, artan enflasyon ve rekor düzeylere ulaşan işsizlik oranları yaşanmıştır (Ansal, 1997; Eraydın, 1998; Steger, 2006; Ellwood, 2003). Gelişmekte olan ülkeler ise borç krizine girmiştir.

Yaşanan bu ekonomik bunalımın tüm kapitalist ekonomileri bir yeniden yapılanmaya zorlamış, üretim tarzının kendini ayakta tutabilmesini sağlamak için toplumsal ilişkilerde, süreçlerde, yapılarda ve kurumlarda dönüşüm yaşanmıştır. Bunalım koşullarından çıkmak için piyasanın en etkin mekanizma olduğunu savunan ve devletin, ekonomik ve sosyal yaşamdan, kamu hizmetlerinden çekilmesi sonucunu doğuran neo-liberalizm yaklaşımı kullanılmaya başlanmıştır (Ecevit, 1998; Şaylan, 2003; Buğra, 2008; Şenses, 2006). Bu yaklaşım sonucunda, piyasa güçleri bütünüyle egemen olmuş, özelleştirme süreci hızlanmış, devlet küçültülür ve aynı zamanda müdahale gücü zayıflatılırken, kamu sektörü daraltılarak sosyal harcamalar kısılmıştır. Ayrıca, serbest pazar egemenliğinin sürekliliğini sağlamak için kurallar yok edilmiş, işgücü piyasaları bozulmuş ve böylelikle örgütsüz ve ucuz işgücüne ulaşılması amaçlanmıştır (Ecevit, 1998; Şaylan, 2003; Boratav, 1997).

Bununla birlikte üretimin organizasyonu da değişikliğe uğramıştır. Değişen tüketim normları ve üretimin uluslararası hale gelmesi ile birlikte ülkeler arası artan rekabetle baş edebilme, daralan pazarlara uyum gösterebilme, değişken taleplere cevap verebilme ve emeğin değerini düşürme hedefli yeni bir üretim sistemi aşaması olarak Post-Fordist üretim sistemi belirginleşmiştir. Esnek üretim biçimi olarak da adlandırılabilen bu sistem kitlesel ve standartlaşmış üretim yerine malın küçük

ölçeklerde ve değişik ürün türlerinde üretimi, talebin belirleyiciliği, üretim sürecinin parçalanarak düşey ayrışması ile belirli aşamalarda uzmanlaşma şeklinde tanımlanabilir (Saklı, 2007; Ansal, 1995; Ansal, 1997; Eraydın, 1998).

Esnek üretim örgütlenmesinin emek süreçleri ve emeğin kullanım biçimini de yeniden şekillendirdiği görülmektedir. İleri teknoloji kullanan firmalarda emek süreçlerindeki esneklik, talebe göre üretimde yapılacak değişime kolay uyum sağlayabilen, birden çok beceriye sahip ve üretimde yaratıcı olabilecek türde emeğin kullanılmasıyla gerçekleşmektedir. Buna karşılık, esnek üretim modellerinden fason üretime dayalı olan üretim örgütlenmesi ise emeğin güvencesiz koşullarda istihdamını gündeme getirmektedir (Uyanık, 2003; Boratav, 1997). Dolayısıyla esnekleşme neticesinde emek piyasalarında bölünme yaşanmış, işletmeler, küçük bir çekirdek işçi kadrosu dışında, istediklerinde istihdam ettikleri, istemediklerinde evlerine gönderdikleri büyük işçi rezervleri oluşturmuştur. İş güvencesi ve yüksek ücretler ancak çok nitelikli işgücü için söz konusu olmuştur. Büyük işletmelere alt sözleşmelerle bağlanan taşeron firmaların işçileri, çok düşük ücretlerle geçici ve sigortasız çalışmaya başlamışlardır. İşlerini kaybetme tehlikesi ile yüz yüze gelen işçilerin sendika örgütlülüğü zayıflamış; toplu sözleşmelerin kapsamında ve içeriğinde daralma gerçekleşmiş ve kitle sendikacılığı önemli ölçüde gerilemiştir (Ecevit, 2007; Saklı, 2007; Kocabaş, 2004; Erdut, 2005).

Bununla birlikte küreselleşme sonucunda, serbest ticaret, finansal ve gerçek sermayenin serbest dolaşımı, yatırımların, işgücü maliyetlerinin daha düşük, sendikaların daha güçsüz ve vergi indirimlerinin daha elverişli olduğu ülkelere

kayması ve ürün, teknoloji, bilgi ve tüketim örüntülerinin hızlı yayılımı ile nitelendirilebilecek bir dünya ekonomisine doğru yöneliş yaşanmaktadır. Çokuluslu şirketler tüm ekonomiye hakim olmakta iken ulus devletler ekonomik kalkınmayı teşvik etme ve biçimlendirme güçlerini önemli ölçüde yitirmeye başlamışlardır ve ekonomi politikalarını büyük ölçüde küreselleşmeyi yöneten uluslararası kuruluşların yönlendirmeleri ile oluşturmakta, kendi finans piyasalarını kontrol etmekte güçlük çekmektedirler (Ecevit, 2007; Kocabaş, 2004).

Gelişmiş ülkelerde bu durum yaşanırken gelişmekte olan ülkelerin bu yeniden yapılanmaya uyum sağlaması IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar ve uluslararası finans kuruluşlarının borçlu ülkelere yapısal uyum politikalarını dayatmaları yoluyla gerçekleşmiştir. Yapısal uyum politikaları çerçevesinde ihracata yönelik sanayileşme, ülke içi pazarların dünya pazarları ile bütünleşmesini sağlayacak düzenlemelerin yapılması, piyasaların etkin işlemlerini önleyen sınırlamaların kaldırılması, ülke içi talebin kısılması, rekabet edebilmek için emek maliyetlerinin düşürülmesi, örgütlenme gücünün zayıflatılması gibi koşulların gerçekleştirilmesi istenmiştir. Bu politikaları, ödemeler dengesi krizinden çıkmak isteyen ülkeler 1980'li yıllarda yoğun olarak uygulamışlardır (Ecevit, 1998; Steger, 2006; Ellwood, 2003).

1.2. Türkiye'de Yapısal Uyum Politikaları

Türkiye'de de, dünyada 1970'lerden itibaren yaşanan süreçle paralellik söz konusudur. 1970'li yılların son yarısında gündeme gelen bunalım döneminin

ardından Türkiye’de uygulanan ekonomik politikalarda da önemli değişimler yaşanmıştır. Türkiye için benimsenen strateji diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi ihracata yönelik sanayileşme olmuştur. 1980 sonrası ithal ikameci politikalar terk edilerek ihracat önderliğinde büyüme modeli uygulamaya geçilmiştir. Bu modelde amaç para ve maliye politikaları yoluyla iç talebi kısmak ve ihracatı arttırmaktır. Bu sanayileşme modelinin gerçekteşmesi için gereken düzenlemeler 24 Ocak kararları ile 1980’de yapılmıştır. Bu kararların en belirgin özelliği, ekonominin liberalleştirilmesi, yani piyasa fiyat mekanizmasının işleyiş kurallarının egemen kılınmasıdır (Ecevit, 1998; Timur, 2004; Boratav, 1997). Bu amaçla da çok farklı alanlarda yapısal dönüşüm devlet müdahalesi ile gerçekteştirilmeye çalışılmış ve diş ticaret doğrudan ve dolaylı olarak ve farklı araçlar kullanılarak teşvik edilmiştir. Yeni modelin nihai amacı Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisine uyarlanması, eklenmesi ve dişa açılmasıdır. Bu amaca ulaşmak için ise; diş ticaretin serbestleştirilmesi, diş açığın kabul edilebilir bir düzeye çekilmesi, ülkenin kredi değerliliğinin sağlanması, piyasa mekanizmalarının çalıştırılması ve devletin ekonomideki ağırlılığının azaltılması öngörülmüştür (Yeldan, 2008; Timur, 2004). Bu çerçevede 1980-83 döneminde kotalar kaldırılırken, daha önce ithalat öncesi izne tabi olan ürün sayısında büyük düşüşler yaşanmış, ihracatta vergi iadesi, düşük faizli ihracat kredileri ve yatırım amaçlı makinelerin gümrüksüz ithalat izni ile ihracat amaçlı yatırımlar teşvik edilmiştir (Aktaş, 2007; Eraydın, 1998; Timur, 2004).

Yüksek reel faiz ve esnek kur politikaları sonucunda sermaye mallarının fiyatları artarken, reel ücretler 1980-1989 döneminde ve 1990’lı yıllarda ortaya çıkan kısa dönemli krizler boyunca önemli ölçüde düşmüştür. Sanayileşme amacının geri plana

itilmesi, kamu kesiminin sanayi yatırımlarından ve özelleştirmelerin de katkısıyla giderek üretimden çekilmesi ve özel yerli ve yabancı yatırımların hizmet sektörlerine yönelmesi anlamına gelmiştir. Birçok kamu kurumunda temizlik ve yemek gibi hizmetler özelleştirilmiş ve taşeron firmalara devredilmiştir. Yarı zamanlı istihdam yaygınlaşmış, serbest piyasa koşullarını işgücü piyasalarında da egemen kılma çabalarının doğal bir uzantısı olarak, devletin işgücü piyasaları üzerindeki düzenleyici rolü giderek azalmış ve artan kamu açıkları karşısında sosyal güvenlik kurumlarının giderek aşındığı gözlenmiştir. Bir yandan da işçi sendikalarının etkinlik göstermelerine izin verilmediği serbest bölgelerin sayıları artarken, diğer yandan işveren örgütlerinin de katkılarıyla işgücü piyasalarının esnekleşmesi doğrultusundaki uygulamalar yaygınlaşmaya başlamıştır (Şenses, 2006).

Üretimin arttırılması ve artan ürünlerin büyük kısmının ihracı amaçlanırken, bunun için gerekli koşulların başında hammadde ara malı ve diğer girdiler için döviz girişini arttırmak amaçlanmıştır. Ancak, bir yandan da ücretlerin sınırlandırılması, ücret artışları taleplerinin engellenmesi, üretimin durması veya yavaşlamasına neden olan koşulların yaratılmaması istenmiştir. Ayrıca, üretim artışı sağlandığında, bu artışın iç piyasaya değil dış piyasaya yönlendirilebilmesi için iç talebi kısıcı önlemler alınmış, fiyatlarda artışa gidilmiş, ücret ve maaşlara ise sınır konulmuştur. Böylece, önce üretim artışı, sonra da ihracat sağlanabilmesi öngörülmüştür (Ecevit, 1998). Dolayısıyla, Türkiye’de sürdürülen ekonomik politikaların önemli bir ayağını düşük reel ücret ve maaş politikasının oluşturduğu söylenebilir. Bir yandan da devletin eğitim, sağlık gibi temel sosyal hizmetler alanlarından çekilmesi söz konusu olmuştur (Ecevit, 1998).

1.3. Ekonomik Politikalaradaki Değişimlerin Emek Piyasası ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme ve neo-liberal politikalara geçiş süreciyle beraber emek piyasalarında büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Hem sanayileşmiş ülkeler hem de sanayileşmekte olan ülkelerde, imalat sanayisinde istihdam kapasitesi düşmekte ve rekabetin az olduğu üretim merkezlerinde sanayisizleşme süreci ortaya çıkmaktadır. Hizmetler sektörünün istihdam yaratmadaki payı artmakta ve işgücüne olan talep mavi yakalılardan beyaz yakalılara kaymaktadır, vasıfsız işgücüne olan talep azalmaktadır. Diğer taraftan esnek üretim koşulları, geçici ya da yarı zamanlı işçilere olan ihtiyacı arttırmakta, bu durum ise işgücünün marjinalleşmesi ve kaçak hale gelmesi gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Çoğu sanayileşmiş ülkede işsizlik oranlarının yükselmesi ve artan ücret eşitsizliğinin imalat sanayisindeki istihdam kayıplarından kaynaklandığı belirtilmektedir (Kocabaş, 2004; Toksöz, 2004; Aktaş, 2007; Ercan, 1997; Yüceol, 2005).

Yaşanan bu süreçle birlikte ortaya çıkan yapısal değişim ve bunun hizmet ekonomisi açısından etkisi emek piyasası için önem taşımaktadır. Çünkü küreselleşme bir yandan imalat faaliyetlerini etkisizleştirirken, diğer yandan hizmet sektörünün de doğasını ve konumunu değiştirmekte, bu esnekliğin bir sonucu olarak da uluslararası işbölümü farklılaşmaktadır. İstihdam yapısındaki değişim, imalat sanayi gibi yüksek ücret ödeyen kesimlerden, hizmetler gibi genellikle düşük ücret yapısına sahip sektörlerle doğru bir değişim göstermektedir. Sanayisizleşen bölgelerin işçileri ile kalifiye olmayan ve yeniden eğitim alma şansı olmayan işçiler, artan rekabet baskısı

ve küreselleşen sanayilerin gücüne karşı zayıf duruma düşmektedirler. Teknolojik gelişmelerin de etkisiyle bedeniyle çalışanlara olan talebin azalması sonucu bu kesimdeki işsizliğin artışı gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkeleri de etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ekonomik baskılara artan biçimde maruz kalması, değişimin hızı ve doğası bakımından, dengesiz gelişmeyi daha da çarpıcı hale getirmektedir. Sosyal güvenliğin gelişmediği ya da olmadığı ve çalışma hayatının kurlsızlaştığı ülkelerde bu etki daha fazla hissedilmekte ve kutuplaşmalar oluşmaktadır (Yüceol, 2005; Aktaş, 2007; Uyanık, 2003).

Küreselleşme süreciyle, emek piyasasındaki nitelikli işgücüne talebin artması, niteliksiz işgücüne olan talebin düşmesi şeklindeki bölünmelerde artan uluslararası ticaretin etkisi yanında teknolojik değişimin etkisi de söz konusudur. Artan uluslararası rekabete uyum sağlayabilmek yeni teknolojilerin kullanımını gerekli kılarken, bu teknolojileri kullanabilecek nitelikli işgücüne karşı talebi arttırmaktadır. Sonuç olarak nitelikli, yüksek ücretli ve sosyal güvenlik olanaklarına sahip çalışanların oluşturduğu görece küçük bir merkezin etrafında yer alan çalışanlar ve işgücünün büyük kısmının istihdam edildiği düşük ortalama verimlilik düzeyindeki tarım ve enformel sektör çalışanları şeklinde bir bölünme yaşanmakta ve bu iki grubun ücretleri arasındaki makas açılmaktadır. Bunun yanında niteliksiz işgücünün işsizlik oranları da yükselmektedir. Bilindiği gibi işsizlik yoksulluğun en büyük nedenlerinden biridir. Dolayısıyla işgücü piyasası içindeki bu konumlanma, gerek ulusal gerekse uluslararası düzlemde yoksulluğun en temel belirleyicilerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır (Şenses, 2006; Şenkal, 2007; Uyanık, 2003).

Sermayenin ucuz emek piyasalarının olduğu ülkeleri tercih etmesi ile birlikte esnek üretim tarzının hayata geçmesi sonucu emek piyasalarında da bölünmeler yaşanmıştır. Bu bölünmeler formel sektör, enformel sektör olarak adlandırılmaktadır. Formel sektörde yüksek ücretli ve iş güvencesinin olduğu iyi eğitim almış işgücü istihdam edilirken, enformel sektörde, düşük ücretli, eğitim düzeyi düşük, iş güvencesi olmayan işgücü istihdam edilmektedir. Bir yandan da toplam istihdam içinde kamu kesiminin payı önemli ölçüde gerilerken, özel kesim içinde de düşük verimlilik ve düşük ücret ve kazanç dayalı esnek istihdam biçimleri yaygınlaşmakta, dolayısıyla enformel sektör şişerken, kayıt dışı istihdam giderek artmaktadır (Şenses, 2006). Bunun sonucunda özellikle tekstil gibi emek yoğun ve uluslararası rekabet gücünün düşük ücrete dayalı olduğu sektörlerde çalışma koşullarının ağırlaştığı, eve parça başı iş verme ve sigortasız ve asgari ücretin altında istihdam eğilimlerinin arttığı görülmektedir. Yoksulluk tanımı içerisine giren kitleye bakıldığında, bu kişilerin genellikle işgücü piyasalarında düzenli bir işi olmadığı, işsiz ya da eksik istihdam sorunuyla karşı karşıya oldukları izlenmektedir (Aktaş, 2007; Uyanık, 2003)

Küreselleşme süreciyle birlikte esnek üretim koşulları içerisinde gözlemlenen bir diğer olgu da sendikasızlaşmadır. 1980 sonrası dönemde kabul gören neo-liberal politikalar kapsamında işçi örgütü olan sendikaların etkisizleştirilmesi süreci yaşandığından, teknolojik gelişme sonucunda zaten artmakta olan eşitsizlik, düşük geliri çalışanların gelirlerinde düşmeye neden olarak daha da artma eğilimi sergilemiştir (Aktaş, 2007; Ansal, 1995; Ecevit, 1998). Piyasada oluşan gelir eşitsizliğinin giderilmesinde önemli bir bileşen olan kamusal müdahale ve sosyal

refah devleti harcamalarının azalması ile de gelir eşitsizliği daha da büyümüş, yoksulluk derinleşmiştir.

Küreselleşmeyle birlikte yoksulluk olgusu da dönüşüm geçirmiştir. 1970'lerden önce yoksulluk çoğunlukla işçi sınıfının yaşadığı yoksulluk, işsizlik nedeniyle yaşanan yoksulluk ya da göçmen olma, vasıfsız olma gibi özellikler sonucu refah düzeylerinden yeterince pay alamama biçiminde deneyimlenirken, 1975 sonrasında dünyadaki ekonomik dönüşümle bağlantılı yeni bir yoksulluk yaşanmaya başlanmıştır. Yani sadece dezavantajlı gruplarda değil, ağır sanayinin düşük ücretli ülkelere kaydırılması ve teknolojinin istihdam daraltıcı baskısı nedeniyle vasıflı işçiler ve beyaz yakalılarda da yaşanmaya başlanmıştır (Taçyıldız, 2006). Özetle esnek-güvencesiz çalışma biçimlerinin yaygınlaşması ve ücretlerin düşmesi sonucu bir ucuz emek ekonomisi yaratılarak yoksulluğun kapsamı çalışan sınıfları da etkileyecek şekilde genişlemiştir. Ayrıca nitelikli olmayan işgücünün emek pazarının dışına itilmesi, refah devleti uygulamalarının da bu kesimler aleyhine ortadan kalkması ile birlikte düşünüldüğünde, yeni yoksulluğun genel dinamikleri ortaya çıkmıştır (ODTÜ, 2000; Buğra ve Keyder, 2003)

Sonuç olarak tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de 1970'ler sonrasında büyük yapısal değişimler yaşanmış, neo-liberalizmin etkisiyle, piyasanın en etkin mekanizma olması gerekliliği yaygın kabul görmüş ve devletin daha önce başat olduğu alanlardan sırasıyla çekilmesi gözlenmiştir. Bir yandan da yapısal uyum politikalarının etkisiyle kamu harcamaları kısıtlanmış, insanların temel hizmetlere

erişimi sınırlandırılmış, reel ücretlerdeki gerileme ve fiyatlardaki artış neticesinde ise yoksulluğun yaygınlaşması söz konusu olmuştur.

Özellikle küreselleşme ve yapısal uyum programlarının etkisiyle özelleştirmeler ve büyük ölçekli işten çıkartmalar ve çıkarılan işçilerin özelleştirilen kuruluşlarda istihdam edilmeyerek yerlerine yenilerinin alınması sureti ile işsizliğin ortaya çıkması, geçici ve düşük ücretli yeni tip işlerde artış, sendikaların faaliyetlerinin zayıflaması ve emek standartlarının tedrici olarak aşınması, bedava ve erişilebilir kamu hizmetlerinin azalması ve devletin sosyal rolünün zayıflatılması, sosyal programlar için bütçenin kesilmesi ve kamu hizmet sektörlerinin özelleştirilmesi, temel besin maddelerinde kıtlık, çevrenin bozulması, temel mal ve hizmetlerin fiyatlarının artması gibi etkenler yoksulluğun daha da derinleşmesine neden olmuştur (Taner, 2004). Bir yandan da çok uluslu şirketlerin, emek maliyetlerinin düşük olduğu yerlere yatırım yapması veya yatırım yaptıkları yerlerde emek maliyetlerini minimuma indirmeleri ve iş gücünün çalışma sürelerini esneterek taşırmaları, en nihayetinde de sosyal güvenlik kuruluşlarının da bu özelleştirme sürecinden nasibini alarak kamusal risk güvencesinin ortadan kaldırılması gibi sebepler, yoksul yığının yaratılmasında neo-liberal politikaların izlerini taşımakta ve yoksulluğun yaygınlaşması ve kalıcılaşması ile sonuçlanmaktadır (Erol, 2006). Öte yandan benzer bir şekilde IMF programlarının uygulamasına bağlı olarak benimsenen temel sosyal hizmetlerdeki kısıtlamalar, sosyal korumaların yetersizliği ile beraber kriz ve kriz sonralarında bu hizmetlere en fazla ihtiyaç duyan nüfus gruplarının yoksullaşma süreçlerini hızlandırmış ve sorunu derinleştirmiştir.

1.4. Kadın Emegi ve Kadın Yoksulluğu Aısından Durum

Küreselleşme, ticaret ve piyasaların liberalleşmesi, özelleşme ve yapısal uyum programlarının kadın emeginin kullanımı ve kadın yoksulluğu üzerinde yarattığı etkiler çok yönlüdür. Bu süreç kadınların işgücü piyasasındaki varlığını arttırmış, ancak bir yandan da “yoksulluğun kadınlaşması” olgusunu gündeme getirmiştir. Elbette 1975 sonrası yaşanan ekonomik dönüşümlerden her bir grup oldukça olumsuz etkilendi, ancak kadınlar açısından durumun daha vahim sonuçları olduğunu söyleyebiliriz.

Öncelikle küreselleşme süreciyle birlikte, sermayenin, rekabet edebilirliğini arttırmak için ihtiyaç duyduğu ucuz emeğe erişmek amacıyla üretim aşamalarını geliştirmekte olan ülkelere taşınması kadınlar açısından istihdama katılımı arttırmış görünüyor. Bu artışta kadınların geçimlik tarım üretiminden ve hane içi üretimden ücretli ekonomiye geçişi rol oynamıştır (Toksöz, 2004). Bunun sebeplerinden biri de ülkede yaşanan kriz ve yoksulluğun yaygınlaşması ve kadınların azalan hane gelirlerini telafi etmek için işgücü piyasalarına yoğun katılımıdır. Hanenin gelirinin azalması, erkeklerin çok düşük ücretlerle çalışmaya başlaması ya da uzun süreli işsiz kalmaları, kadınları istihdama yöneltmiştir. Bir yandan da küreselleşmeyle birlikte yaygınlaşan dışarı iş verme, sözleşmeli geçici istihdam, kısmi zamanlı iş, ev işi gibi standart iş hukuku tarafından korunmayan istihdam biçimleri çerçevesinde kadınlar erkeklere kıyasla daha düşük ücretlerle ve elverişsiz çalışma koşullarıyla istihdam edilebildikleri için tercih edilen işgücü kaynağı olmuşlardır. Yani bu dönemde işgücünün esnekleşmesi, ücretli istihdamdaki kadın sayısını arttırarak “işgücünün

feminizasyonu”na yol açmıştır (Toksöz, 2004; Erdut, 2005). Bu durumun sebeplerine bakacak olursak, kadınların her zaman erkeklere nazaran ucuz ve kolay yönetilebilir emek olarak görülmesi ve cinsiyete dayalı özelliklerinden dolayı çokuluslu şirketler tarafından erkeklere göre daha üretken kabul edilmeleri karşımıza çıkmaktadır. Bir yandan da kadınların, sıkıcı, monoton işlere tahammül edebilmesi, uzun çalışma saatlerine ve kötü iş koşullarına kolayca razı olmaları da etkili olmaktadır (Ansal, 1997; Toksöz, 2004; Erdut, 2005). Cinsiyete dayalı işbölümü neticesinde de kadınların asıl olarak ev ve ev işlerinden sorumlu görülmeleri, ev dışında çalışmaları durumunda ise ev işlerini de yürütmelerine imkan verecek çalışma koşullarına sahip işlere yönel(til)meleri ve hanenin maddi olarak geçimini sağlama sorumluluğunun asıl olarak kadınlarda görülmemesi, kadınların ucuz emek olarak nitelendirilmesi ve kendilerinin de kazançlarını “hane geçimine katkı” olarak görmeleri sonucunu doğurmaktadır. Bu sebeplerle kadınlar, emek yoğun imalat sanayisine esnek ve örgütsüz işçiler olarak katılmışlardır. Yani daha çok yarı zamanlı/esnek işlere girmişler, ya da evde parça başı iş yürütmüşler ve bunların karşılığında ise düşük ücretlere razı olmuşlardır. Bu, bir yandan evle bağlarını koparmamalarını sağlamış, bir yandan da eve gelir getirmelerini mümkün kılmıştır. Ancak çoğunlukla sigortasız ve örgütsüz olarak çalışmışlar, ekonomik durumlarını yoksulluk seviyesinin üstüne çıkarmaları mümkün olamamıştır.

Kadınlar çoğunlukla cinsiyetçi değer yargılarının koşullanmışlığı altında çalışma hayatını çocuklukla evlilik ya da annelik arasındaki dönemi kapsayan geçici bir durum olarak algılamaktadırlar. Bu nedenle de genç kadınların evlendiklerinde ya da hamile kaldıklarında işten ayrılmaları, çokuluslu şirketlerin “esnek” ve

“yenilenebilir” emek talebini karşılamada büyük kolaylık sağlamaktadır (Ansal, 1997). Bunun sonucunda kadınların çoğunlukla enformel sektörde yer alışları, esnek istihdam biçimlerine tabi oluşları ve sözleşmesiz çalışma koşulları onları yasal korumanın dışında bırakmıştır. Enformel ekonomide işyeri ve ev çoğu zaman tek ve aynı yer olduğundan, evde çalışma, düzensiz gelir, uzun çalışma saatleri, toplumsal ortamlardan dışlanma ve daha önce de belirtildiği üzere sosyal korumadan yoksunluk anlamına gelmiştir. Bir yandan da kadınların formel ekonomideki en büyük işvereni olan kamu sektörünün özelleştirme uygulamalarıyla küçültülmesi de kadınların işgücü piyasasındaki konumunu olumsuz yönde etkilemiştir (Erdut, 2005). Refah devletinin çözülmesinin en çok etkilediği grupların başında da kadınlar gelmektedir. Hükümetler barınma, beslenme, eğitim, sağlık için sosyal harcamaları kısma zorlanmıştır (Toksöz, 2004). Devlet tarafından boş bırakılan bu alanları doldurmak ise kadınlara düşmüştür. Yoksul hanelerin kadınları, ev içinde daha çok emek harcayarak, daha çok tasarruf ederek ve harcamalardan kısarak kayıp gelirleri telafi etmeye çalışmışlardır. Kadınların ev içindeki hastalara, yaşlılara, engellilere ve çocuklara bakım hizmeti sunmaları kadınların hane içindeki emeğini yoğunlaştırmıştır (Ecevit, 2007). İstihdama katılımları aile içindeki evişleri ve çocuk bakımındaki yüklerini azaltmamış olup, tersine kriz dönemlerinde kadının aile içindeki emeğinin önemi artmıştır. Bu durum ve işgücü piyasasındaki marjinal konum birbirini karşılıklı olarak destekleyerek kadının bağımlılıktan kurtulmasına izin vermemektedir (Toksöz, 2004).

Sektörel olarak bakıldığında yeni sanayileşen ve imalat üretiminin ihracata yönelik olduğu ülkelerde kadın işçilerin oranının yükseldiği görülmektedir. Özellikle emek-

yoğun ihraç ürünlerinin üretiminde kadınlar çoğunlukta olmaktadır. Ancak kadınların daha çok hizmetler sektöründe yer aldığı görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri imalat sanayisine yatırımların yetersizliği iken, diğer önemli sebep ise imalat sanayisinde yoğun olarak yeni teknolojilerin kullanılmaya başlamış olmasıdır. Yeni teknolojiler bir yandan daha az işgücüne gereksinim sonucunu doğurmuşken, bir yandan da kadınların eğitim ve mesleki eğitimlerden erkeklere göre daha az faydalanabiliyor olması bu alandaki mesleki beceriden yoksun kalmalarına neden olmuştur. Bunların da etkisiyle 1970'ler sonrasında kadın istihdamının hizmetler sektöründe yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Bu alanda ise çoğunlukla veri girişi gibi ya da turizm ve ticaretle bağlantılı düşük vasıflı işler için tercih edilmektedirler (Toksöz, 2004; Erdut, 2005). Tüm bunların yanında enformel sektörde, korumasız, kötü koşullarda ve düşük ücretlerle çalışan kadın oranı, formel sektördekinden oldukça yüksektir. TÜİK 2007 verilerine göre istihdamda yer alan kadınların %64'ü herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmaksızın çalışmaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki 1970'ler sonrasındaki ekonomik yeniden yapılanma sürecinde kadın emeğinin konumu kilit bir önem taşımış, ancak bu sürecin kadın yoksulluğu açısından sonuçları pek olumlu olmamıştır. Çoğu ülkede uygulanan yapısal uyum programları ve neo-liberal politikalar kadınları yoğun biçimde etkilemiştir. Kadınlar azalan hane gelirleriyle ailenin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmakta, hane içinde daha çok çalışarak, hane dışında ise çoğunlukla düşük ücretli ve statülü işlerde ya da enformel sektörde yer alarak bu uyumun maliyetini üstlenmişlerdir (Toksöz, 2004). Genel olarak yoksulluk, özel olarak ise kadın yoksulluğu bu dönemde artmış, yapısal olarak dönüşüm geçirmiş, kalıcı ve kronik

hale gelmiştir. Yoksulluğun kapsadığı toplumsal grupların alanı da genişlemiş, işsiz ya da marjinal grupların yanında, hali hazırda çalışmakta olan kişiler açısından da gerek ücretlerde yaşanan düşüş, gerekse de çalışma koşulları ve sigorta açısından yaşanan değişim yoksulluğu ve kadın yoksulluğunu önemli bir gündem haline getirmiştir.

2. YOKSULLUKLA MÜCADELE YÖNTEMİ OLARAK MİKROKREDİ

Yoksullukla mücadele amacıyla 1980'lere kadar farklı yöntemler izlenmişken, yeni dönemle birlikte yapısal koşulların da etkisiyle mikrokredi uygulamaları öne çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde ortaya çıkan ve pek çok kişi ve kuruluş tarafından savunulan mikrokredinin benimsenmesi süreci biraz yakından bakılınca oldukça anlaşılır olmaktadır. İlk, bu döneme kadar yoksulluğun sebebi olarak kişilerin bir iş sahibi olmaması, işsizlik görülmekteydi. Bu sebeple de yoksullukla savaşında, yoksulların iş bulma olanaklarını geliştirme, bunun için de onların becerilerini, üretkenliklerini ve verimliliklerini arttıracak sosyal hizmetlerin sağlanması hedeflenmekteydi. Sosyal güvenlik de bu anlayış üzerine inşa edilmekte, emek piyasasının dışında kalanlar ise devlet tarafından güvence altına alınmaktaydı. Ancak daha önce de bahsedildiği üzere yeni ekonomik konjonktür ile birlikte hem ekonomiler daha az istihdam yaratmaya başlamakta, hem de istihdam edilse dahi kişilerin “çalışan yoksul” olmalarının önüne geçilememektedir. Bir yandan da devletin ekonomiye müdahale etme yetkisinin elinden alınması ve kamu harcamalarında kısıntıya gitmeye başlaması yoksullukla mücadeleye ilişkin stratejilerde değişimi zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla ne emek piyasasının ne de devletin insanlara yoksulluktan kurtulma imkanını sunamaması, insanların kendi olanaklarını kendilerinin yaratması fikrini ortaya çıkarmış, bunun için de kendi işlerini kendilerinin kurmaları, yani girişimcilik öne çıkarılmıştır. İşte mikrokredi tam olarak böyle bir zamanda ortaya çıkmıştır. Bu sistem aracılığıyla emek piyasasının dışında kalan insanlara küçük krediler verilerek, onların girişimci olmalarına destekte bulunulmaya başlanmıştır. Mikrokrediyle başlatılan mikro

girişimler sayesinde yoksul insanlar hem bir geçim kaynağı edinecek, hem de devlete yük olmak şöyle dursun, ülkenin kalkınmasına bilfiil katkıda bulunacaklardı (Adaman, Bulut, 2007: 237-244). Bir yandan da yoksulluğun getirebileceği tehditler ortadan kaldırılabilecek, dolayısıyla yoksulluğun yönetimine dair bir mekanizma oluşturulacaktı (Yiğitbaş Akça, 2006).

Mikrokredi uygulamalarında kadınların önemi oldukça fazla görünmektedir. Mikrokredi uygulamasında kredilerin %97'si kadınlara verilmektedir (Grameen Bank, Erişim: 12.03.2009). Bu durumun sebebi mikrokredinin mucidi Muhammed Yunus tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

- “Açlık ve yoksulluk erkeklere oranla kadınları nispeten daha çok ilgilendiren konulardır. Kadınlar açlık ile yoksulluğu erkeklerden daha yoğun biçimde yaşarlar. Eğer aile üyelerinden birinin aç kalması gerekiyorsa, bunun anne olması yazılı olmayan bir yasadır. Açlık ve yokluk günlerinde bebeğine meme verememe travması yaşamak zorunda kalan da yine annedir.
- Bir haneye kadın aracılığıyla giren para, erkek aracılığı ile giren paraya oranla ailenin bütününe daha çok yarar sağlayacaktır.
- Çaresiz bir anne gelir sağlamaya başladığında, düşleri mutlaka çocuklarına odaklanmıştır. Genelde annenin gelirinde birinci öncelik sırası çocuklarıdır. Kadının ikinci önceliği ise evidir. Birkaç araç gereç almak, daha sağlam bir dam yapmak ve ailenin yaşam koşullarını iyileştirmek ister” (Yunus, 1999).

Yani mikrokredinin özellikle kadınları hedeflemesi sonucunda hem toplumdaki en yoksul kesime ulaşılması mümkün olmakta hem de emeği ekonomik açıdan değerlendirilmeyen kadınların ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkıda bulunmaları sağlanmaktadır. Bir yandan da haneye kadın aracılığıyla giren paranın erkek aracılığı ile giren paraya oranla ailenin bütününe daha çok yarar sağlayacağı anlayışından hareketle yoksulluktan tüm hane bireylerinin çıkışı hedeflenmektedir. Ayrıca kadınlara sağlanan mikrokrediler hanehalklarının sadece gelirlerini arttırmakla kalmamakta aynı zamanda toplumdaki bazı pozitif sosyal gelişmelerin (okuma yazma oranındaki artış, doğum oranlarındaki gerilemeler) daha hızlı yaşanmalarına da sebep olmaktadır (Çak, 2007).

Kadınların hedef grup olarak seçilmesinin kadınlara ve hanelere sağladığı faydalar yanında mikrokredi organizasyonları açısından da önemli olduğu görülmektedir. Bu durumun ilk nedeni, kadınların erkeklere oranla aldıkları kredilerin geri ödemeleri hususunda daha güvenilir oldukları gerçeğidir. Ayrıca kadınların genelde evlerine yakın alanda çalışmayı seçmeleri mikrokredi organizasyonlarının kredi geri ödemelerini daha az maliyetle izlemelerini sağlamaktadır (Çak, 2007).

2.1. Mikrokredinin Tarihiçesi: Bangladeş-Grameen Bank Uygulaması

Mikrokredi ilk olarak 1976 yılında Grameen Bank yoluyla Bangladeş'te uygulanmıştır. Grameen Bank'ın kuruluşu, bankanın kurucusu olan Muhammed Yunus'un Bangladeş'teki Chittagong Üniversitesinde profesör olarak görev yaptığı döneme uzanmaktadır. Dr. Yunus, yoksul kesimin mali sistem içerisinde faaliyet

gösteren bankalar vb. ticari kuruluşlardan kredi temin etmelerinin mümkün olmadığını ve bu kişilerin tefecilerin ellerine mahkum olduklarını gözlemledikten sonra bir proje başlatmaya karar verir. Yunus ve ekibi, bu durumda olduğunu tespit ettiği 42 kişiye, ihtiyaç duydukları malzemeleri alabilmeleri için 27 dolar kredi vermiştir. Verilen kredilerin tamamının geri dönmesiyle daha fazla sayıda kişiye kredi verilmeye başlanmıştır (Yunus, 1999). 42 kişiye ihtiyaç duydukları malzemeleri alabilmeleri için verilen 27 dolar kredi ile başlayan proje, bugün dünyanın pek çok ülkesine yayılmış olup milyar dolarlar ile ifade edilen boyutlara ulaşmıştır.

Grameen kelimesi, Bangladeş dilinde “kırsal” ya da “köy” anlamına gelmektedir. Grameen projesi 1976-1979 yılları arasında Jobra köyündeki başarılı uygulamaları sonucunda, Merkez Bankası ve Bangladeş’in diğer ticari bankaları tarafından desteklenmeye başlamıştır. 1979 yılında faaliyet alanını genişleten proje, Tangail bölgesinde de kredi vermeye başlamıştır. Tangail’deki uygulama da başarılı sonuçlar verince proje genişlemeye devam etmiştir. 1980’li yıllarda ise proje dünya çapında dikkat çekmeye başlamış ve IFAD, Ford Vakfı, Norad gibi kuruluşlardan finansal yardımlar gelmeye başlamıştır. 1983 yılında ise özel olarak çıkarılan bir tüzük ile Grameen projesi bağımsız bir banka haline gelmiştir (Grameen Bank, Erişim: 12.03.2009).

Kredi müşterileri bankanın hisselerinin %95’lik kısmına sahiptir ve kalan %5’lik kısım devletin elindedir (Grameen Bank, Erişim: 12.03.2009). Grameen Bank’ın yönetim kurulu üyeleri toplam 12 kişiden oluşmaktadır ve 12 üyenin 9’unu hisselerin

%94'lük kısmını elinde bulunduran üyeler seçmişlerdir (Öner, 2007). Grameen Bank yönetimi kar dağıtımını yerine farklı alanlarda yeni yatırımlar yaparak sermaye kazancı imkânı sunmaktadır.

Grameen Bank'ın amaçları şu şekilde özetlenebilir:

- Bankacılık faaliyetlerinin yoksul erkek ve kadınlar tarafından kullanılabilir şekilde genişletilmesi,
- Yoksul kesimin tefeciler ve para simsarları tarafından sömürülmesinin önüne geçilmesi,
- Özellikle yoksul kesim içerisinde dezavantajlı durumda bulunan kadınlara, onların kolayca anlayabilecekleri ve kendileri tarafından yönetilen bir organizasyon çatısı altında kredi imkanları sunulması,
- Düşük gelir, düşük tasarruf ve yatırım şeklinde devam eden kısır döngünün, düşük gelir, kredinin sağlanması, yatırım, daha fazla gelir, tasarruf, yatırım ve daha fazla gelir şeklinde hem bireylere hem de ülke ekonomisine katkı sağlayacak bir mekanizmaya çevrilmesi (Grameen Bank, Erişim: 12.03.2009).

Grameen Bank, “Yoksullar, başarılı olmaya yetenekleri olmadığı için ya da tembel oldukları için değil, fırsat verilmediği için yoksul kalmaya devam eder” düşüncesinden hareketle faaliyetlerini sürdürmektedir. Yoksulluklarının sebebi ülkede ekonomik dayanaklarını genişletebilecekleri finansal yapıların bulunmaması olarak açıklanmaktadır (Yunus, 1999).

Grameen yaklaşımı öncelikle kadınları hedef kitlesi olarak belirlemesi açısından, yoksulluğun önlenmesi stratejileri arasında farklılığını göstermektedir. Gerçekten de Bangladeş'te kadınlar üzerindeki alışlagelmiş kültürel ve dinsel baskılara rağmen kadınların kredilerden öncelikli olarak yararlandırılmaya çalışılmasının en büyük nedeni, özellikle topraksız köylü kadınların ülkedeki en yoksul kesimi oluşturmalarından kaynaklanmaktaydı. Ayrıca projeye katılan kadınlardan elde edilen deneyimler göstermiştir ki; kadının aileye gelir getirmesi öncelikli olarak ailedeki tüm bireyler açısından birtakım pozitif gelişmelere yol açmaktadır (Yunus, 1999).

Dr. Muhammed Yunus kadınların hedef müşteri kitlesi olarak seçilmesinin önemini şöyle ifade etmektedir: “Kadınların kredi sisteminden yararlanmaları, aileye büyük faydalar sağlamaktadır. Kadınlar ailenin uzun dönemde daha güvenli bir ortamda bulunmasına daha fazla önem vermektedirler” (Yunus, 1999). Günümüzde Grameen Bank'ın müşterilerinin %97'sini kadınların oluşturduğu düşünüldüğünde, Yunus'un kadınları bankanın kredi müşterisi haline getirmesinde izlediği yolun oldukça başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Yine, 2007 yılı sonu itibariyle bankanın ülke genelinde 2.481 şube ile 80.678 köyde faaliyet göstermesi ve sadece Bangladeş'te 7 milyon 411 bin 229 kredi kullanıcılarına hitap etmesi, mikrokredi kuruluşlarının en büyük amaçlarından biri olan daha fazla yoksula ulaşılması hedefine hizmet etmesi açısından takdire değer bir göstergedir (Grameen Bank, Erişim: 12.03.2009).

2.1.1. Grameen Bank'ın Temel Özellikleri

Grameen Bank'ın işleyiş biçimi, geleneksel bankaların neredeyse tam tersidir. Geleneksel bankacılık, ne kadar varlığa sahipsen o kadar daha alabilirsin mantığına dayanmaktadır. Bu da, eğer yoksulsan hiçbir şey alamazsın anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, geleneksel bankaların aksine Grameen Bank'ın sisteminde kredi verme teminata bağlı değildir. Grup sistemi, en iyi teminat olarak görülmektedir, çünkü üyeler birbirini denetlemektedir. Grameen Bank krediyi bir insan hakkı olarak görmektedir ve krediyi verirken de kişinin sahip oldukları ile değil potansiyeli ile ilgilenmektedir (Grameen Bank, Erişim: 12.03.2009).

Bu sebeple yoksullara yönelik bir banka çalıştırmak Grameen Bank ilk kurulduğunda daha hiç denenmemiş bir kredilendirme mekanizması olduğundan, ilk önce bankaların krediler konusunda yaptıkları gözlenmiştir. Sonunda, geleneksel bankaların geri ödemeyi kredi dönemi sonunda toplu bir ödeme olarak istedikleri için bu durumun kredi müşterilerini psikolojik olarak büyük miktarda nakit ödeme konusunda isteksiz kıldığına kanaat getirilmiştir. Sonuçta mekanizmayı tam tersinden işleterek, geri ödemeyi günlük çok küçük taksitler halinde yapmanın en uygun yöntem olduğu görülmüştür (Yunus, 1999). Ancak daha sonra ulaşılan yoksul sayısı arttığından uygulamada problem yaşandığı için günlük ödemeler haftalık ödeme olarak değiştirilmiştir. Haftalık geri ödemeler, daha önceden hiç kredi almamış insanların daha disiplinli olmasına da yol açmıştır. Muhasebe açısından kolaylık olması için krediler genellikle bir yılda geri ödenmektedir (Yunus, 1999).

Grameen Bank, geleneksel sistemin aksine kredi vermek için araştırmalar yapar, müşterilerini belirler ve onlara kredi vermek için çaba gösterir. Kredi verme sürecinde, öncelikle hedef kitlenin yoğun olduğu ve başka banka şubelerinin bulunmadığı yerler tespit edilmektedir. Ardından Merkez Bankası'nın izniyle tespit edilen bölgede şube açılmakta ve şube ofisinde görevli personel, köyleri ziyaret ederek köylülere yönelik Grameen Bank'ın yapısı, amaçları, kredi süreci gibi konuları kapsayan tanıtıcı toplantılar düzenlemektedir (Grameen Bank, Erişim: 12.03.2009). Tanıtım toplantılarının ardından grupların oluşturulması aşaması gelmektedir. Her grup beş üyeden oluşmaktadır. Gruptaki ilk üyeyi banka personeli belirlemektedir. Diğer dört üyeyi ise banka tarafından belirlenen kişi güvenebileceği kişiler arasından seçmektedir. Grup üyelerinden herhangi bir teminat istenmemektedir, ancak üyelerin aynı köyden olmaması, akraba olmaması ve başka formel ya da enformel kredi kuruluşlarına borçlu olmaması gerekmektedir.

Grup kurulduktan sonra yedi gün süren bir eğitim dönemi başlamaktadır. Bu süreçte üyelere kredi ile ilgili tüm bilgiler verilmektedir ve grup üyeleri kendi aralarından bir başkan seçmektedirler. Eğitim süreci sonunda da grup halinde mikrokredi hakkında sınava tabi tutulurlar. Bu sınavda mikrokredi hakkında basit ve temel sorular sorulmaktadır. Ancak herhangi bir grup üyesi doğru yanıtı veremezse biraz daha çalışmaları istenen grup bir ileri tarihte tekrar sınava alınmaktadır. Bu durum karşısında grup üyeleri birbirlerine mahcup olmamak için çok sıkı hazırlanmakta ve sınavı genellikle geçmektedirler. Ayrıca bu sınav süreci kredi müşterisi olarak sadece çok istekli ve azimlilerin alınmasını sağlamaktadır. Bir yandan da mikrokrediye katılma mümkün olduğu kadar güçleştirilerek gerçekten muhtaç olan yoksulların

katılması sağlanmak istenmiştir. Bu amaç ile grup sınavı geçtikten sonra bir ay süre ile haftalık toplantılara katılmaktadır. Bu süre sonunda grup üyelerinden birisinin cesaretini toplayıp kredi talep etmesi ile süreç başlamaktadır.

Öncelikle gruptaki en yoksul iki üyeye kredi verilmekte ve bir ay boyunca grup üyelerinin bankanın kurallarına uyup uymadığı izlenmektedir. Krediyi alan ilk iki üyenin en az altı haftalık geri ödeme performanslarına bakılarak da, diğer iki üyeye kredi verilip verilmeyeceği kararlaştırılmaktadır. Grup başkanı ise, kredisini en son almaktadır. Grup üyelerinden birinin krediyi ödeyememesi durumunda, sonraki krediler verilmemektedir. Üyelerden biri krediyi gerçekten ödeyemeyecek duruma gelmişse diğer üyeler tarafından maddi yönden desteklenmektedir. Bu kısıtlamalar ve bütün grup üyelerinin kredi ödemelerinden sorumlu olması sebebiyle, grup sistemi kredi sürecinde teminat işlevi görmektedir.

Tüm grup üyelerinden tasarruf etmeleri beklenmektedir. Üyelerin belirlenmiş cüzi miktarlardaki tasarrufları, kredi ilk kez verilirken oluşturulan grup fonuna dahil edilmektedir (Tüm üyeler krediyi alırken aldıkları kredinin %5'i oranındaki tutarı grup fonuna yatırmakla yükümlüdürler). Üyeler gruptan ayrılmadıkları sürece grup fonundaki tasarruflarını isteyememektedirler. Grup fonundaki tasarruf belli bir miktara ulaştığında, grup üyeleri Grameen Bank'ın hisselerinden satın almaya mecbur tutulmaktadır. Bu, hem bir önlem, hem de yeni krediler için fon kaynağı işlevi görmektedir (Öner, 2007).

Kredi geri ödemeleri haftalık olarak yapılmaktadır. Müşteriye verilen ilk kredi genellikle küçük tutarlı olmakta, müşteri birinci krediyi sorunsuz bir şekilde geri ödedikten sonra daha büyük kredilere başvurabilmektedir.

Grup, her üyesinin kredi talebini onayladığından kendisini kredi konusunda ahlaki olmakla yükümlü görmektedir. Böylelikle grubun herhangi bir üyesinin başı derde girdiği zaman grup genellikle ona yardımcı olmaya çalışmaktadır. Bu durum aynı zamanda kredi alan üyelerin sadakati ile de yakından ilgilidir. Ancak krediler bireylere verilmektedir ve her bir kredi müşterisi resmen kendi kredisinden sorumludur. Ayrıca her bir kredi grubu mikrokredi yetkilileri tarafından kurulmamakta, grubun kendi kendine oluşması sağlanmaktadır. Bu durum insanların kendi aralarında görüşmesinden sonra kurulan grupların daha fazla dayanışmaya sahne olacağından dolayı teşvik edilmektedir.

Sayıları sekize kadar varan grupların bir 'merkezde' örgütlenmesi, kendi kendini geliştirme tekniklerini güçlendirmek üzere ve liderlik becerileriyle kapasitelerini artırmak amacıyla kullanılan bir yoldur. Bu haftalık toplantılarda üyeler ödemelerini yaparlar, tasarruf hesaplarına para yatırır ve yeni kredi talepleriyle ilgilendikleri başka konuları görüşürler. Eğer grubun ödemeleri aksatan üyelerinden biriyle sorunu varsa, merkez bir çözüm bulunmasına yardımcı olabilir.

Bütün işler özellikle de para alışverişi ve kredi görüşmeleri açık bir şekilde yürütülmektedir. Bu hem yolsuzluk olasılığını azaltmakta, hem de üyelere sorumluluk yüklenmek için daha fazla fırsat sunmaktadır. Her grup bir başkan ve bir

sekreter belirler. Merkez bir Őef ve bir Őef yardımcısı seğer. Bunlar bir yıllığına görev yapar ve yeniden seğilemezler (Yunus, 1999).

Geri ödeme mekanizması çok basit prensiplerle çalışmaktadır. Bu prensipler, bir yıl süreli kredilerden oluşması, eşit haftalık taksitlerle ödenmesi, geri ödemenin kredi alındıktan bir hafta sonra başlaması, belirli bir kr oranına sahip olmasıdır. Kredilerin geri ödenmemesi durumunda hiçbir zaman adli takip yapılmamaktadır. Bu durumun gerekçesi, geri ödemelerin mümkün olduğunca kurulu sistem tarafından sağlanmaya çalışılmasıdır.

İşin felsefesine gelinirse, “kredi” sözcüğü güven manasına gelmektedir ve klasik bankacılıkta kredinin karşılığı hep maksimum güvensizlik olagelmiştir. Bu durumda mekanizmayı geleneksel bankacılığın tam tersine işleterek mikrokredi tüm yapısını karşılıklı güvene dayandırmıştır. Mikrokredinin bir diğer varsayımı da “Yoksullar dürüsttür” varsayımıdır. Bunun sonucunda gereksiz evrak kullanımı bitmiş ve vakit daha verimli kullanılır hale gelmiştir. Kredi geri dönüş oranı ise %99’lar seviyesinde olduğu için bu varsayımın doğruluğu ispatlanmıştır.

Kredisini geri ödemeyen müşterinin hiçbir zaman kötü müşteri olduğu sonucuna varılmaz. Bunun yerine, bireysel koşullarının çok kötü olduğu ve bu nedenle borcunu ödeyemediği varsayılır (Döşeyen, 2007).

2.2. Türkiye’de Mikrokredi

Dünyada pek çok ülkeye yayılan mikrokredi uygulamasının örneklerini Türkiye’de de görmek mümkündür. Dünya uygulamalarına benzer ilk mikrokredi girişimi ise, 2002 yılında, bir sivil toplum kuruluşu olan Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı tarafından kurulan “Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi”dir. Mikrokrediye ilişkin atılan ikinci adım ise, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Bank işbirliğiyle, Diyarbakır’da, 11 Haziran 2003 tarihinde başlatılan “Türkiye Grameen Mikrokredi Projesi”dir.

2.2.1. MAYA Mikro Ekonomik Destek İşletmesi

Türkiye’nin ilk mikrokredi kuruluşu olan Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) bünyesinde faaliyet göstermektedir¹. Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, 1986 yılında kadınların yaşam standartlarını ve ekonomik şartlarını iyileştirmek amacıyla, bir grup gönüllü kadın tarafından kurulmuştur. Yoksul kadınlara yönelik olarak faaliyet gösteren Vakıf, çocuk bakım ve eğitim hizmetlerinin yoksul kesimlere ulaştırılması, kadınların bireysel ve kolektif girişimcilik kapasitelerinin desteklenmesi, kadınların ekonomik güçlerinin arttırılması, afet bölgelerinin kalkındırılması gibi amaçlara yönelik olarak programlar düzenlemektedir (KEDV, Erişim: 05.03.2007).

---

¹ Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi ile ilgili bilgiler Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı web sayfasından sağlanmıştır. http://www.kedv.org.tr/kedv_programlar/maya_tmikro.htm, Erişim: 05.03.2007

KEDV, kadınların girişimcilik kapasitelerinin geliştirilmesi ve ekonomik güçlerinin artırılması amaçları çerçevesinde 1995-1997 yılları arasında İstanbul'un dar gelirli bölgelerinde küçük krediler vererek mikrokredi faaliyetlerine başlamıştır. Pilot proje niteliğinde verilen bu kredilerin geri dönüş oranı %98 olarak gerçekleşmiş ve bu kredilerle pek çok kadın ekonomik hayata aktif olarak katılma imkanı elde etmiştir.

Mikrokredi denemesi başarılı sonuçlar vermesine rağmen, 1999 depreminin yaşanması ile vakfın öncelikleri değişmiş ve mikrokredi projesi ertelenmek zorunda kalmıştır. 2002 yılında ise proje için gerekli fonun bulunmasıyla, faaliyet alanı olarak depremden etkilenen bölgeler seçilerek tekrar mikrokredi uygulamalarına başlanmıştır ve Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi kurulmuştur. 2002 yılının Haziran ayında Kocaeli'nde faaliyetlerine başlayan Maya, Haziran 2003 tarihinde İstanbul'da, Ağustos 2004'te Düzce'de, Kasım 2005'te Sakarya'da ilk mikrokredileri vermeye başlamıştır (KEDV, Erişim: 05.03.2007).

Maya'nın amacı, evinde, tezgahında ya da dükkanında kendi işini yapan ya da bir iş kurmak isteyen dar gelirli kadınlara maddi destek vermektir. Vizyonu, yurt çapında şubeleri olan bir mikrofinans kurumu haline gelmektir (KEDV, Erişim: 05.03.2007).

Maya'nın kredi verme süreci, dünya uygulamalarında olduğu gibi saha sorumlularının yaptıkları alan araştırmaları ile başlamaktadır. Nadiren kadınlar gelip Maya'dan kredi talep etmektedirler. Saha sorumluları yaptıkları alan araştırması neticesinde kredi almak isteyen kadınlara kredi sistemini ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Kredi almaya karar veren kadınlar, kendilerine ait kişisel bilgilerin,

aylık gelir ve gider durumlarının, geçimlerini sağladıkları ekonomik faaliyetlere ilişkin bilgilerin yer aldığı bir başvuru formu doldurmaktadır. Bundan sonraki süreçte üyenin nakit akışları, geri ödeme kapasitesi hesaplanmakta ve bu hususlar doğrultusunda uygun kredi miktarı belirlenmektedir. Yaklaşık 3-7 günlük bu sürecin ardından krediler verilmektedir (KEDV, Erişim: 05.03.2007).

Maya'dan kredi alabilmek için kadınların Maya'nın faaliyet gösterdiği illerde ikamet etmeleri, krediyi iş kurma ya da geliştirme amacıyla kullanmaları ve kendileri adına kredi talebinde bulunmaları gerekmektedir. En az üç kişiden oluşan dayanışma gruplarında ilk üye Maya tarafından belirlenmekte olup, belirlenen kişi grubun diğer üyelerini uyumlu olarak çalışabileceği kişiler olması açısından kendisi seçmektedir. Grameen Bank örneğinde olduğu gibi üyeler 3-7 günlük kredi verme süreci içerisinde grup üyelerinden birini grup başkanı olarak seçmektedirler. Grup üyeleri, aldıkları krediyi bireysel olarak kullanmakta ancak birbirlerine müteselsil kefil olmaktadır.

Kredi verildikten sonra grup üyeleri ile aylık olarak toplantılar yapılmaktadır. Ayrıca kredi dönemi boyunca yapılan ziyaretlerle kadınların krediyi nasıl kullandıkları, kredinin işlerine yarayıp yaramadığı, sonraki kredi ihtiyaçlarının ne kadar olacağı gibi hususlar değerlendirilmektedir. Kredi geri ödemeleri aylık taksitler halinde, aylık düzenlenen toplantılar esnasında yapılmaktadır. Geri ödemelerde en önemli husus, ödemeler gerçekleşmediğinde grup üyelerinin tekrar kredi alamayacak olmalarıdır. Kredi geri ödemeleri sona erdiği gün üyeler, yeni kredi için tekrar

başvuru yapabilmektedirler. İkinci kez alınan kredinin miktarı, ilkinde göre %25 daha fazla olabilmektedir (KEDV, Erişim: 05.03.2007).

Kredi miktarı 100 TL'den 2.000 TL'ye kadar olabilmektedir. Kredi, danışmanlık ve pazarlama hizmeti veren KEDV sayesinde el işinden, çiçekçiliğe takıcılıktan piko yapımına kadar pek çok kadın aldıkları ilk birkaç kredi ile dükkan açarak geçimini sağlamaktadır. Kredi alan kadınların yüzde 56'sı ticaret, yüzde 40'ı üretim, yüzde 4'ü hizmet sektöründe faaliyet gösterirken, yüzde 72'si evde, yüzde 25'i dükkanda, yüzde 3'ü de pazarda işlerini yürütmektedir. Kuruluş yılı olan 2002'nin sonunda 37 üyesi olan Maya, 2006 sonu itibariyle 1.700 kişiye ulaşmış durumdadır (KEDV, Erişim: 05.03.2007). Ulaşılan kişi sayısı 1.700 olmasına rağmen, verilen kredi sayısı müşteri sayısının neredeyse iki katıdır. Bu durum, Maya'dan kredi alan kadınların, aldıkları kredileri başarıyla kullandıkları ve yeniden kredi talebinde buldukları anlamına gelmektedir.

2.2.2. Türkiye Grameen Mikrokredi Projesi

Türkiye Grameen Mikrokredi Projesi, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA), Diyarbakır Valiliği ve Grameen Bank işbirliği ile Diyarbakır'da 11 Haziran 2003 tarihinde başlatılmış ve projenin ilk kredileri 18 Temmuz 2003 tarihinde 6 kişiye verilmiştir². Projenin amacı, yoksulun yoksulu olarak nitelendirilen insanlara, özellikle kadınlara, gelir getirici faaliyetlerde bulunmaları için kendi işlerini kurmalarına yönelik küçük miktarlı kredilerin sunulması olarak belirlenmiştir (Öner,

---

² Türkiye Grameen Mikrokredi Projesi ile ilgili bilgiler Türkiye Grameen Mikrokredi Programının web sayfasından sağlanmıştır. <http://www.tgmp.net/>.

2007). İlk olarak Diyarbakır'da başlanan proje şuan 31 ilde yürütülmektedir (TGMP, Erişim: 15.03.2009)³.

Grameen Mikrokredi Projesi, Grameen Bank'ın yöntemlerini uygulayarak yoksulun yoksulu olarak nitelenen kesime ulaşmayı hedeflediğinden, kredi özellikleri ve kredi verme süreci Grameen Bank ile benzerlik göstermektedir.

Proje kapsamında sadece grup kredileri kullanılmakta olup grup üyelerinin aynı aileden olmaması, aynı mahallede ya da köyde yaşaması ve benzer sosyal ve ekonomik şartlara sahip olması kredi kullandırma sürecinde aranan şartlardan bazılarıdır. Ayrıca, Grameen Bank modelinde olduğu gibi grup üyeleri kendi aralarından birini grup başkanı olarak seçmektedirler.

Krediler verilmeden önce, ilk aşamada grup üyelerine krediler ile ilgili bilgi verilmekte, krediyi kullanma ve geri ödeme sürecinde yapmaları gerekenler anlatılmaktadır. Bu süreç yedi gün boyuca 1,5 saatlik kurslar şeklinde devam etmektedir. Aynı zamanda, bu kurslarda proje yetkilileri üyeleri gözleme fırsatı da bulmaktadırlar. Eğitim sürecinin ardından krediler kullandırılmakta ve kredi süreci boyunca da üyeler ile haftalık toplantılar yapılmaktadır. Bu toplantılarda üyeler birbirleriyle deneyimlerini ve karşılaştıkları sorunları paylaşmakta, proje yetkilileri ise kredilerin nasıl kullandığını ve yürütülen faaliyetlerin ne durumda olduğunu takip etmektedirler (TGMP, Erişim: 15.03.2009).

---

³ Bu iller Adıyaman, Amasya, Ankara, Aydın, Batman, Bilecik, Bingöl, Burdur, Bursa, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Erzincan, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, Isparta, Kayseri, K. Maraş, Kırşehir, Malatya, Mardin, Niğde, Rize, Samsun, Siirt, Sivas, Şanlıurfa, Tokat, Yozgat ve Zonguldak'tır.

Projenin öncelikli hedef grubu yoksul kadınlar olup, erkekler de mikrokrediden yararlanabilir. Ancak, erkeklerin kredi alabilmesi için yakını olan bir kadının başvuruda bulunması gerekmektedir (TGMP, Erişim: 15.03.2009). Dolayısıyla kredi kullanıcılarının tamamı istatistiklere kadın olarak yansımıştır.

Projeden ilk yıl 100 TL–700 TL arasında kredi verilmektedir. Daha sonra performansa göre her yıl 1.000 TL kadar artırılabilir. Halen yıllık 100 TL kredi alan olduğu gibi, 4.000 TL kredi alan da vardır (TGMP, Erişim: 15.03.2009).

Haziran 2007 verilerine dayanılarak hazırlanan istatistiklere göre kredi ile yürütülen işlerde ticaret %42 ile ilk sırayı almaktadır. Onu %21 ile üretim ve işlem, %14 ile hayvancılık, %10 ile hizmet, %9 ile seyyar satış ve %4 ile tarım izlemektedir (TGMP, Erişim: 15.03.2009).

Kuruluş yılı olan 2003'ün sonunda 304 üyesi olan Proje, 2008 sonu itibariyle 7.641 kişiye ulaşmış durumdadır. Dağıtılan kredi miktarı 9.954.381 TL olup geri ödeme oranı %100'dür (TGMP, Erişim: 15.03.2009).

2.3. Mikrokredi Üzerine Tartışmalar

Mikrokredi hem dünyada hem de Türkiye'de bu kadar yaygınlaşmış, popüler hale gelmiş ve birçok ülkede öncelikli yoksullukla savaşım mekanizması halini almışken, sistem üzerinde tartışmaların olması da kaçınılmaz olmuştur. Mikrokrediye bakış, farklı ideolojik yaklaşımların yoksulluğu bakışına paralel olarak biçimlenmektedir ve

buna göre de muhafazakar, liberal ve yapısalcı şeklinde üçe ayrılabilir (Taçyıldız, 2006).

Genel olarak muhafazakar görüş, yoksulluğun nedenlerini ekonomik ve politik yapıda aramak yerine yoksulların kişilik oluşumuna ve sahip oldukları özelliklerine bağlarken, liberal görüş, yoksulluğu piyasanın işleyişindeki kimi aksaklıklarla ilişkilendirir. Her iki görüş de, esasında mevcut sistemin kaynak dağıtım mekanizmalarının ve yapısal engellerinin gelir dağılımında yaşanan eşitsizlikleri ve yoksulluk sorununu çözemeyeceğine yönelik sisteme ilişkin kuşkuları ve güvensizlikleri gidermeye çalışmaktadır. Muhafazakar/liberal görüş piyasa ekonomisini veri kabul eder ve yoksulluğu yaratan yapıyı ve süreci göz ardı eder. Dolayısıyla da yoksulluktan çıkış için piyasa yönelimli ekonomi-politikalarının uygulanmasını önerir (Taçyıldız, 2006).

Bu çerçevede muhafazakar/liberal görüş, mikrokredi sisteminin uzun vadede yoksulluğu çözebilecek tek mekanizma olduğunu iddia ederken, toplumsal bağları güçlendirdiğini de ileri sürer. Bir yandan da varolan en etkin yoksullukla savaşım mekanizması olan mikrokredinin yoksullara kesintisiz destek sağlayabildiği için başarılı olduğunu savunur (Adaman ve Bulut, 2007; Yiğitbaş Akça, 2006).

Daha önceden uygulanmış yardım programları, sınırlı kaynaklarını bağış şeklinde dağıtıp kısa sürede tükettiklerinden, kalıcı olamamışlardı. Kendi gelir kaynaklarını yaratamadıkları için de sürdürülebilirlikten yoksun olan bu yardımların ihtiyaç sahiplerine etkin bir şekilde ulaştırılıp ulaştırılmadığı da muğlaktı. Mikrokredi

kuruluşları ise maliyetler açısından oldukça etkin bir biçimde çalışmaktadırlar. Yoksullara yapılan yardımların da bağış yerine kredi şeklini alması da sürdürülebilirlik hedefinden ortaya çıkmaktadır. Mikrokredi programlarının karlı bir şekilde yürütülebilmesi, dağıtılan kredilerin belli bir faizle geri toplanmasına bağlıdır. Bu sayede kurumun öz sermayesi erimez, hatta net faiz gelirlerinden elde edilen kazançlar sayesinde kaynakları genişlemektedir. Böylece, gittikçe daha fazla yoksula hizmet götürülmesi ve her isteyen, istediği sürece mikrokredi alabilmesi bu sayede mümkün olabilmektedir. Yani, sonuç olarak sistem yoksullara sürekli başvurabilecekleri bir kaynak sağlamakla kalmayıp, ek kaynaklara ihtiyaç duymadan faaliyetlerini genişletebilmektedir (Adaman ve Bulut, 2007).

Mikrokredi sisteminin yoksullukla savaşındaki başarısına inanan muhafazakar ve liberal görüşe göre, mikrokredinin kadınlara sağladığı tek sermaye finansal değildi. Bu programlar toplumsal sermayeyi de güçlendirmekteydi. Sistem dahilindeki sosyal teminat yoluyla kişiler arasında birbirlerine kefil olacak kadar sağlam bağlar geliştirmekteydi. Bir yandan da kredi yoluyla ekonomik olanakları genişleyen kadınların toplumsal statüsünün de yükseldiği savunulmaktadır (Adaman ve Bulut, 2007). Sonuç olarak bu görüşe göre mikrokredi yoksullukla ve özellikle de kadın yoksulluğuyla mücadelede mucizeler yaratacak potansiyele sahip bir araçtır.

Yapısalcı görüş ise, yoksulluk olgusunun bireysel değil toplumsal bir olgu olduğunu savunarak yoksulluğu açıklarken kişilerin bireysel/davranışsal özelliklerinden öte yapısal değişkenlere vurgu yapar. Bu görüşe göre eşitsizlik varolan sistemin olmazsa

olmaz koşuludur ve bu nedenle de sistem içinde kalınarak yapılacak düzeltmelerle yoksulluk sorunu halledilmez, ancak sonuçları hafifletilebilir (Taçyıldız, 2006).

Bu bağlamda yapısalcı görüşe göre mikrokredi sistemi global ekonomiyi yönlendiren neo-liberal politikaların bir uzantısıdır. Mikrokredi aslında IMF'nin gelişmekte olan ülkelere dayattığı yapısal uyum programlarının daha rahat uygulanmasına yardımcı olmaktadır. Çünkü devletlerin, harcamalarını azaltmasını talep eden bu programlar yoksulluğu yaygınlaştırmakta ve derinleştirmektedir. Dolayısıyla bu programlara tepkinin azaltılabilmesi için de yoksulluğun etkilerinin hafifletilmesi gerekmektedir. Bir yandan da mikrokredi ile devlet aracılığıyla yürütülen sosyal politika araçları zayıflatılabilecek ve sosyal yardım anlayışı da özelleştirilecektir (Adaman ve Bulut, 2007; Yiğitbaş Akça, 2006).

Bununla birlikte, mikrokredi sistemi kapsayıcılık açısından yoksullukla iş sahibi olmamayı özdeşleştirerek çalışan yoksulları dışlayan bir proje olarak eleştirilmektedir. Bu bağlamda mikrokredinin yoksullukla mücadele gibi genel bir hedefe sahip olmadığı kuşkusu dile getirilmektedir. Yani mevcut koşullar ve uygulaması ile mikrokredi sisteminin, kendi işleyişi gereği yoksulluk sorununa genel bir çözüm sunmaktan uzak olduğu, zaten böyle bir hedefinin de olmadığı savunulmaktadır (Önder ve Şenses, 2005).

Yapısalcı yaklaşıma göre, mikrokredi sistemi, yoksulları, yardıma muhtaç bir kesim olarak değil, finansal piyasalardan, kendilerine uygun hizmet bekleyen bir müşteri grubu olarak görmektedir. Eğer onların iş kurmalarına yönelik olarak geliştirilen özel

kredi ürünleri arz edilirse, yoksulların sermaye ihtiyacı, efektif talebe dönüşme imkanı bulacaktır. Böylece para piyasası kendisi için yeni bir pazar alanı yaratmış, yoksul kesimi de müşterileri arasına katmış olacaktır (Adaman ve Bulut, 2007). Ayrıca bu yöntem sunulduğu gibi faizsiz bir kredi değil, hatta oldukça yüksek faizli bir kredidir. Türkiye'deki uygulamada faiz oranı yüzde 20 düzeyindedir (Buğra, 2007).

Yapısalcı görüşe paralel söylemleri olan feminist araştırmacılara göre de, mikrokredi programları, kadını, bir yoksullukla savaşım aracı olarak görmektedir. Doğrudan kadının güçlendirilmesini hedeflemeyen bu programlar, kredilerin geri dönüşünü sağlamak için gerektiğinde kadınların toplumsal ilişkilerini istismar etmekten çekinmemektedir. Kurumun finansal sürdürülebilirliği söz konusu olduğunda, kadının toplumsal kimliğinin geliştirilmesi hedefi ikinci plana itilmektedir (Adaman ve Bulut, 2007). Bu görüşe göre bir yandan da kadınların hedef grup olarak seçilmesi aslında toplumsal cinsiyetin şartlandığı kimliklere bağlı olarak kadınların, erkeklere oranla birçok açıdan daha kırılgan olmalarından kaynaklanmaktadır: fiziksel anlamda hareketlilik (mekansal yer değiştirme), açısından yine erkeklere oranla daha sabit, dolayısıyla takibi kolay, kültürel olarak da cinsiyetçi roller bağlamında daha utangaç, edilgen ve uysal. Bunların sonucu olarak mikrokredi yürütücüleri için çalışma koşulları erkeklerle çalışmaktan çok daha kolay olmakta, daha güvenilir ve daha disiplinli bir ortam oluşturulmaktadır (Yiğitbaş Akça, 2006).

Ayrıca mikrokredinin, kadınları düşük kazançlı geleneksel iş alanlarına mahkum ettiği de ileri sürülmektedir. Bu işlerin birçoğu kayıt dışı sektörde sürdürüldüğünden,

kadınların, bu şekilde hiçbir sosyal güvencesi olmayan, istikrarsız işlerde çalışmaları, onları piyasa risklerine karşı daha da korunmasız hale getirmektedir. Bununla birlikte mikrokredinin kadınlara verilmesi, onların üzerindeki baskı ve stresin artmasına da sebebiyet vermektedir. Parayı genelde erkek kullanırken, borcu ödeme yükümlülüğünün kadının üzerinde olması aile içi ilişkilere de zarar verebilmektedir (Adaman ve Bulut, 2007). Kimi durumlarda kadınlar kocaları istediği için krediyi almakta, krediyi onlar kullanırken haftalık geri ödeme toplantılarında geri ödeme baskılarını yaşayanlar kadınlar olmaktadır (Yiğitbaş Akça, 2006).

Yapısalcı görüş tarafından girişimciliğin sermayeden de, emek becerisinden de çok daha kıt bir kaynak olduğu savunulmaktadır (Buğra, 2007). Dolayısıyla tek sorun sermayeye erişememe değildir. Elde edilen sermaye yoluyla tüm kredi kullanıcılarının ‘kendilerini kurtarmalarını’ beklemek pek anlamlı değildir. Bir iş kurmaları için ellerine para verilmesi tüm sorunları çözmekte, kurulan işlerin karlı hale getirilip, gelir sağlaması başlı başına bir meseledir. Özellikle kadınlar açısından bakıldığında, yeni teknolojilere, ucuz hammaddeye, piyasa hakkında bilgiye ve ürünlerini satabilecekleri müşterilere ulaşmakta zorluklar yaşanmaktadır. Mikrokredi kuruluşlarının hizmetleri sadece kredi sağlamakla sınırlı olduğundan, kadınlar tüm bu sorunlarla tek başlarına mücadele etmek mecburiyetindedirler (Adaman ve Bulut, 2007).

Mikrokrediyle üretim faaliyetlerine girişen kadınların en önemli sıkıntılarında biri ürünlerini satacak pazar bulmaktır. Bu sorunla karşı karşıya kalmalarının nedeni, kadınların çoğunun benzer iş alanlarına yönelip, piyasaya benzer mamuller sunuyor

olmalarıdır. Satın alma gücünün sınırlılığı dolayısıyla iyice dar bir pazara, geleneksel kadın becerilerinin, genellikle evden çıkmadan üretilebilecek ürünler sürülmektedir. Zaten emek-yoğun imal edildiği için kar marjı düşük olan bu ürünlerin satışında da sorun yaşanınca, kadınların mikrokrediyle kurdukları işlerden kazanç elde etmeleri oldukça zorlaşmaktadır (Adaman ve Bulut, 2007). Dolayısıyla sınırlı pazarlama olanakları neticesinde bu uygulamanın tüm yoksullar tarafından başarıyla uygulanma şansının son derece zayıf olduğu savunulmaktadır (Önder ve Şenses, 2005)

Ancak bir yandan da mikrokredinin yoksul kadınları az da olsa para kazanır hale getirmesinin önemli olduğu da savunulmaktadır. Her ne kadar mikrokredi alan kimi kadınların borcu geri ödeme noktasında zorlandığı ya da krediyle yapılan işin kadınların ataerkil denetim süreçlerini aşmasında yeterli olmadığı gibi haklı bazı eleştiriler olsa da, kadınların gündelik yaşamlarında ortaya çıkan küçük iyileşmelerin bile anlamlı olduğu söylenmektedir. Bununla birlikte mikrokredi ve başka yollarla kadın girişimciliğinin, Türkiye’de kadın istihdamını arttırmanın tek yolu olarak sunulması da problemlili bulunmaktadır (Toksöz, 2006).

Dolayısıyla, yapısalcı görüşün ve bu kapsamda yapılan değerlendirmeleri kadınlar açısından tartışan feminist araştırmacıların mikrokredinin yoksullara sağlayabileceği faydaların yanında pek çok olumsuzluğa da dikkat çektiklerini söylemek mümkündür. Bu bağlamda yoksullukla mücadele mekanizması olarak kurgulanan mikrokrediye dair yapısalcı görüşün pek çok şüphesi bulunmakta ve muhafazakar/liberal görüşün aksine, mikrokredi programlarının başarısına inanılmamaktadır.

3. BASINDA MİKROKREDİ

Mikrokredinin, başka pek çok konu gibi, kitleler açısından görünürlüğünün artması gelişen iletişim teknolojisiyle mümkün olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında günümüz medyasında mikrokrediye ilişkin görece az sayıda haber olduğunu söyleyebiliriz. Ancak elbette ki haber sayısının yanında haberlerin hangi durumlarda ve ne şekilde verildiği de önemli olmaktadır.

İlk olarak mikrokrediye dair haberlere bakıldığında göze çarpan yoksullukla mücadele için oldukça etkin bir araç olduğu söylenebilir. Verilen haberlerde yoksulluğun nedenleri ve giderilmesine yönelik çok boyutlu politikaların gerekliliğine yer verilmeksizin krediye erişim ile kişisel olarak yoksulluktan çıkışın mümkün olabileceği vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, altta yatan mesaj yoksulların kendi yazgılarının sorumluluğunu taşıdıkları olup bu sorumlulukla hareket eden ve kredi alan kişilerden başarılı olanların öne çıkarılması yoluyla diğer yoksul kişilerin de böyle bir yolu seçebilecekleri ve yoksul yaşamlarından kurtulabilecekleri söylenmektedir.

İkinci olarak bu gibi haberler yoksulluğu sadece sermaye sahibi olmamaya indirgemektedir. Bu stratejinin sonucu olarak da mikrokredi yoluyla sermaye sahibi olarak yoksulluktan çıkılabileceği vurgulanmaktadır. Ancak krediye erişim sonrasında kişilerin koşullara ve kendi becerilerine uygun işleri kurma, iletişim ağlarını geliştirme, pazarlama yapabilme gibi pek çok önemli ve karmaşık görünüm gizlenmektedir. Buna dair kredi alanların yaşadıkları sorunlara yer verilmemektedir.

Son olarak da mikrokredinin asıl hedef kitlesi olan kadınlara ve kadın emeğine dair bilgilere yer verilmemekte, verildiğinde ise kadınların elde ettikleri gelir ya hane bütçesine katkı olarak sunulmakta ya da çocukların okutulması gibi aileye yapılan harcamalar öne çıkarılmaktadır. Kadının güçlenmesi ya da eşitsizliklere dair bilgiler bulunmamaktadır.

Mikrokrediyle ilgili bu çalışmada da Türkiye basınının en önemli organlarından gazetelerin mikrokredi konusunu nasıl ele aldığı araştırılması ve konunun gazetelerde ne kadar yer bulabildiğinin gözlemlenmesi amaçlanmıştır.

3.1. Araştırma Evreni ve Yöntemi

Mikrokredinin basında incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada inceleme alanı olarak Hürriyet, Evrensel ve Yeni Şafak gazeteleri seçilmiş, mikrokredinin Türkiye’de yaygınlaşmaya başladığı yıl olan 2003 ve 2008 yılları arasındaki dönem incelemeye temel alınmıştır. Çalışma için yayın politikaları ve siyasal perspektif açısından farklı gazetelerin seçilmesine dikkat edilmiş olup farklı bakış açılarını tespit ederek karşılaştırma yapmak amaçlanmıştır. Bu çerçevede gazetelerin özelliklerine ilişkin bazı tespitler yapılabilir:

Hürriyet gazetesi, konulara yaklaşım ve sunumda daha çok kitle gazetesi özellikleri sergilerken, siyasal perspektif olarak daha liberal bir çizgide durmaktadır. Evrensel gazetesi anaakım medya dışında yer almakta ve ülke sorunlarına sosyalist bir bakış açısı ile yorum getirmektedir. Yeni Şafak gazetesi ise, söylemsel açıdan muhafazakar

bir duruş sergilemektedir. Dolayısıyla farklı kulvarlarda yer alan bu üç gazetenin, farklı bakış açılarını yansıttığı düşünülebilir.

Gazetelerin tirajları açısından genel durumlarını belirlemek için 2003-2008 yılları arasındaki tirajlarını içeren aşağıdaki tablo temel alınabilir:⁴

GAZETELER	YILLAR					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
HÜRRİYET	443.409	482.179	522.880	573.179	576.273	535.574
EVRENSEL	5.836	5.276	4.932	4.414	4.684	6.992
YENİ ŞAFAK	108.978	114.401	104.516	105.409	114.691	103.759

Kaynak: <http://www.medyatava.net>, 17 Mart 2009.

Tablodan izlenebileceği gibi Hürriyet ve Evrensel gazeteleri tirajlarını arttırmışken, Yeni Şafak gazetesinin tirajı düşüş göstermiştir. Ancak Evrensel gazetesinin tirajının diğer gazetelere göre oldukça sınırlı kaldığı söylenebilir.

Araştırma yapılırken gazetelerin internet sitelerindeki arşivlerinde, “mikrokredi” kelimesi ile arama yapılmıştır. Bu yöntem kendi içinde bazı eksiklikler taşısa da araştırmayı belirli bir yerde sınırlamak, çerçevesini çizmek açısından geçerli, zorunlu bir yoldur. Dolayısıyla tüm bulgular bu çerçevede değerlendirilmelidir.

⁴ Tablo, <http://www.medyatava.net> internet adresindeki haftalık tiraj raporlarından hazırlanmıştır. Sitede, tabloda yer alan yılların bazı haftalarının eksik olduğu belirtilmelidir. Ancak varolan verilerden yola çıkarak, gazete tirajlarına ilişkin genel bir bilgi veren tablo oluşturulabilir.

Mikrokrediyle ilgili haberlerin tarandığı bu üç gazetede konu ile ilgili haberler meseleyi gündeme getirme sebeplerine ve şekillerine göre ayrı ayrı incelenmiştir. Kullanılan dile odaklanılarak mikrokredi olgusunun bilgilendirici/konunun önemini vurgulayıcı tarzda verilmesi ile bir yaklaşımla beraber sunulması arasındaki farklılık gösterilmeye çalışılmıştır.

3.2. Gazete Haberlerinde Mikrokredi

2003-2008 yılları boyunca gazetelerde, bahsettiğimiz araştırma yöntemi çerçevesinde mikrokrediye ilişkin toplam 106 haber bulunmuştur. Haberlerde en genel haliyle ortaklaştırılabilen başlıklar ve sayıları şöyledir:

Tanıtım ve Duyuru Haberleri	37
Dramatik/Kişisel Hikayelerle İlgili Haberler	6
İstatistiki Veriler Kullanılarak Kurum/Kuruluş Adına Yapılan Açıklamalar	35

Görüldüğü gibi, mikrokredi konusunu haberlere taşıyan öncelikli neden tanıtım ve duyuru olmaktadır. Bu başlık altında mikrokredinin belli bir bölgede başlatıldığı, mikrokrediye ilişkin bir toplantı ya da sempozyumun yapılması gibi haberler yer almaktadır. Dolayısıyla gazetelerin enformasyon ve bilgilendirme işlevleri doğrultusunda mikrokredi konusunu sayfalarına taşıdıkları söylenebilir. Mikrokrediyi gündeme taşıyan diğer haberler arasında ulusal ve uluslararası çeşitli kurum ve kuruluşların sayısal verileri de kullanarak yaptığı açıklamalar ve mikrokrediden

faýdalanmış kadınların hikayeleri, özellikle de başarı hikayeleri basında yer bulmaktadır.

Gazetelere göre mikrokrediyle ilgili haberlerin dağılımı konusunda da şu sayılar verilebilir:

Hürriyet	56
Evrensel	11
Yeni Şafak	29

Görüldüğü üzere mikrokredi konusuna sayfalarında en çok yer veren gazete önemli bir farkla Hürriyet gazetesi olmaktadır. Mikrokredinin gazete haberlerindeki izdüşümünü sayısal verilerle izlemenin yanı sıra mikrokredinin hangi durumlarda konu edilebilir bulunduğu da bir o kadar önemlidir. Haberlerin işlenişi mikrokredinin nasıl algılandığına ilişkin önemli bir veri sunduğu için mikrokredi konusunu gazetelerde gündeme getiren haberlere daha ayrıntılı bakılması gerekmektedir.

3.2.1. Tanıtım ve Duyuru Haberleri

Mikrokredi konusunun haberlerde ele alınışının bir şekli, yeni bir mikrokredi uygulamasının başlaması ya da mikrokrediye ilişkin düzenlenen bir toplantının bildirilmesi şeklinde olmaktadır:

“11 Haziran’da pilot bölge olarak seçilen Diyarbakır ve Siirt’te uygulamaya konulacak olan sistemle, öncelik kadınlarda olmak üzere yoksul vatandaşlara 1 yıllık

kredi verilecek. Bu kredi haftalık olarak küçük miktarlar şeklinde geri ödemeli olacak.”⁵

“Zonguldak Valiliği ve Türkiye İsrافی Önleme Vakfı’nca, Mikro kredi projesi kapsamında 7 ev kadınına 700’er YTL’lik kredi verildi.”⁶

“Nobel Barış Ödülü, Bangladeş’te yoksullara kredi sağlayan Grameen Bankası ve bankanın kurucusu Muhammed Yunus’a verildi. Bangladeşli bankacı, ödülünü 10 Aralık’ta Oslo’da alacak.”⁷

Gazetelere yansıyan tanıtım ve duyuru haberlerinden bir diğeri de mikro kredi konulu ya da mikro kredinin de yer bulacağı toplantı ve etkinlikler, sergi, fuar ve çarşı açılışlarına ilişkin olmaktadır:

“Mecliste, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı tarafından, ‘Yoksulluğun Azaltılmasında Mikro kredinin Rolü ve Gerekli Hukuki Düzenlemeler’ konulu konferans düzenlendi.”⁸

“Mikro kredi Zirvesi-Bangladeş’in başkenti Dakka’da 16-19 Şubat’ta Asya-Pasifik Mikro kredi Zirvesi Konseyler Toplantısı düzenlenecek.”⁹

---

⁵ “Yoksulbank Devreye Giriyor”, **Yeni Şafak**, 09.06.2003.

⁶ “Ev Kadınlarına Mikro kredi”, **Hürriyet**, 08.08.2007.

⁷ “Nobel Barış Ödülü Bankacıya”, **Evrensel**, 14.10.2006.

⁸ “Meclis’te Yoksulluğun Azaltılması Konferansı”, **Hürriyet**, 15.05.2006.

⁹ “Dünyanın Gündemi Yoğun”, **Evrensel**, 03.01.2004.

“Kahramanmaraş Necip Fazıl Kısakierek Kùltür Merkezi Sergi Salonu’nda Mikrokredi Ürünleri Fuarı’nın açılışı gerçekleştirildi.”¹⁰

“‘Türkiye Grameen Mikrokredi Programı’ tanıtımı, 26 Haziran Atatürk Kùltür Sarayında yapıldı.”¹¹

Örnek haberlerde görüldüğü gibi gazetelerde, mikrokredi uygulamaları ya da konuya ilişkin etkinliklere dair bilgilendirici içeriğe sahip bir yaklaşımın varlığından söz edilebilir. Bu tarz haberlerde sunulan bilgiye ek bir tespitle bulunulmadan sadece konunun gündeme taşınması hedeflenmiştir.

3.2.2. İstatistiki Veriler Kullanılarak Yapılan Açıklamalar Çerçevesinde Gündeme Gelen Mikrokredi

Mikrokredinin gazete haberlerinde bir diğer ele alınış biçimi de, ulusal ya da uluslararası çeşitli kurum ve kuruluşların ya da kişilerin açıklamaları ve istatistiki bilgilere yer verilmesidir. Bu çerçevede sıklıkla mikrokrediyi yürüten kuruluş ya da destek veren, fon aktaran kuruluşların temsilcilerinin açıklamaları öne çıkmaktadır:

“Real Hipermarketler Zinciri’nin Genel Müdürü Ulf Groth, Nobel Ödüllü Prof. Muhammed Yunus’un Bangladeş’te geliştirip, dünyaya yaydığı ‘Yoksulbank-

---

¹⁰ “Abdülkadir Aksu, Bursa Standını Gezdi”, **Yeni Şafak**, 13.12.2008.

¹¹ “‘Fakirim İşsizim’ Diyene Mikrokredi”, **Yeni Şafak**, 28.10.2008.

Mikrokredi' sistemiyle Türkiye'de de ekonomik hayatın içine giren 5 bin yoksul kadına 'pazarlama platformu' açtıklarını söyledi."¹²

*"Vakıfbank'tan yapılan açıklamada, Banka'nın Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve Grameen Trust işbirliği ile Diyarbakır'daki yoksul ailelerin geçimlerini sağlamak ve iş kurmalarına yardımcı olmak amacıyla oluşturulan söz konusu fona, 50 bin dolarlık destek vereceği kaydedildi."*¹³

*"HSBC Bank Türkiye Üst Yöneticisi (CEO) Piraye Antika, Mikrokredi ile Topluma Destek Projesi için 2010'a kadar kullanılmak üzere yaklaşık 5 milyon dolarlık kaynak ayırdıklarını belirterek 'Kadını çok güçlendiren bir model. Bazı eşler başta çok reaksiyonel olabiliyor, sonra kadın eşini çalıştırmaya başlıyor. Yani eşini çalıştıran hanımlar var. Model tersine dönebiliyor' dedi."*¹⁴

*"New York'ta düzenlenen 'Kapsayıcı Finans Sektörleri Kurmaya Dair Uluslararası BM Forumu'nda bir konuşma yapan BM Kalkınma Programı (UNDP) Başkanı Kemal Derviş, bu bağlamda BM'nin 2005 yılını Uluslararası Mikrokredi Yılı ilan etmesinin çok önemli bir gelişme olduğunu kaydetti. Forumda konuşan Hollanda Prensesi Maxima ise 2005 yılının Uluslararası Mikrokredi Yılı ilan edilmesinin yol ve elektrik kadar hayati olan ekonomik kalkınmanın sağlanması için yoksul ama girişimci insanlara ihtiyaç duydukları finansal hizmetlerin temin edilmesi yönünde ileri bir adım olduğunu belirtti."*¹⁵

---

¹² "400 Bin Dolarlık Rafımız Yoksul Kadınların", **Hürriyet**, 07.04.2007.

¹³ "Vakıfbank'tan Yoksullukla Mücadele Desteği", **Hürriyet**, 29.06.2003.

¹⁴ "HSBC Kadınlar İçin Özel Kaynak Ayırdı", **Yeni Şafak**, 14.08.2008.

¹⁵ "Derviş: Büyümede Finansal Hizmet Çok Önemli", **Hürriyet**, 08.11.2005.

Mikrokrediye ilişkin kurumsal açıklama haberlerinin kimisinde ise mikrokredi kullanım ve geri ödeme oranlarına dair sayısal ve istatistiki pek çok verinin içerildiği haberler de önemli yer bulmaktadır:

“Mikrokredi Projesi, şu anda dünyada 81 ülkede 500 projede uygulanıyor ve 2002 yılı sonu itibariyle yararlananların sayısı dünyada 58 milyon kişi. Grameen Bank’ın (Yoksulbank) 2 milyon 700 bin üyesi var, 30-35 dolar gibi küçük krediler halinde toplam 4 milyar dolar düzeyinde destek sağlamıştır.”¹⁶

“Ankara’da yeni başlatılan projeden 20 kadın faydalanırken, Diyarbakır, Ergani, ve Bismil ile Batman’da mikrokredi alan kadınların sayısı 4 bin 4’e yükseldi. Kadınları kullandığı kredi toplamı ise yaklaşık 5 milyon YTL’ye ulaştı.”¹⁷

“Türkiye Grameen Mikrokredi Projesi Müdürü Shamsul Alam Khan Chowdhury, alınan kredilerin her hafta küçük miktarlar şeklinde geri ödendiğini ifade ederek şöyle dedi: ‘Bugüne kadar bin 627 kadına bir milyon 50 YTL kredi verildi. Kredi alan kadınların yüzde 16’sı işlem ve üretim, yüzde 25’i işyeri, yüzde 21’i iş ve ticaret, yüzde 17’si evcil hayvan, yüzde 8’i ise seyyar satıcılık gibi sektörlerde kullandılar.”¹⁸

Bu tarz sayısal verilerin yer aldığı haberlerde en çok öne çıkarılan konulardan biri ise kredilerin geri ödeme oranları olmaktadır:

---

¹⁶ “Mikrokredi bir inek etmedi”, **Evrensel**, 14.08.2003.

¹⁷ “Küçük Krediden Büyük Gelir”, **Hürriyet**, 02.01.2007.

¹⁸ “Doğu’da Bin 627 Kadın 500 YTL Kredi İle Patron”, **Yeni Şafak**, 23.03.2005.

“Bu proje kapsamında 1998 yılından bugüne kadar 5 bin 700 kişiye 7.5 milyon YTL kredi verdik. Geri dönüş oranı yüzde 100 oldu.”¹⁹

“Akgül, kredilerin teminat, kefalet, icra ve mahkeme prosedürü olmadan verildiğini ve kredilerin geri dönüş oranının yüzde 100 olduğuna değinerek, geri dönüş oranının en kötü olduğu uygulamalarda bile yüzde 98’lik geri dönüş olduğunu ifade etti.”²⁰

“Eskişehir’de bugüne kadar 500’den fazla ev hanımımıza mikrokredi dağıttık, iş sahibi yaptık. Son olarak da geçtiğimiz haftalarda Alpu ilçemizden 45 ev hanımımıza kefilsiz, faizsiz kredi sağladık. Bugüne kadar geri dönüşü olmayan kredilerimiz hiç olmadı. Türk kadını kendine imkan sağlandığı zaman işini yapıyor ve parasını ödüyor.”²¹

Bu başlık altında genel olarak mikrokrediye ilişkin haberlerin yorum katılmaksızın, sayısal verilere indirgenerek aktarıldığını söylemek mümkündür. Ancak özellikle geri dönüş oranlarına yapılan vurgunun altında yatan mesaj ile yoksulların sanıldığı aksine dürüst kişilikleri ve mikrokredi uygulamalarının başarılı olduğuna dikkat çekilmeye çalışılmaktadır.

---

¹⁹ “Ev Kadınlarına Mikrokredi”, **Hürriyet**, 08.08.2007.

²⁰ “Bursa’da Kadınlara Mikrokredi Desteği”, **Yeni Şafak**, 21.06.2008.

²¹ “Nedim Öztürk: Eskişehir’e Hizmet İçin Varım”, **Yeni Şafak**, 21.11.2008.

3.2.3. Dramatik Olaylar ve Başarı Öykülerine Bağlı Olarak Gündeme Gelen Mikro kredi

Mikrokredinin haberlere konu olma biçimlerinden biri de dramatik yoksulluk olayları ve mikro krediyle tanışma sonrasında gerçekleşen başarı hikayeleridir:

“Diyarbakır Bismil’de mikro kredi kullanan Azize Karataşlı krediyi başarıyla çeviren ve işlerini geliştiren en iyi örnekler arasında. Üçtepe Köyü’nde oturan Azize Hanım, üç yılda dördüncü kez mikro kredi kullandı. Şimdi sermayesi hatırı sayılır bir seviyeye geldi.”²²

“6 çocuk annesi Günay Toprak (32) eşinden ayrılmasının ardından büyük maddi sıkıntı yaşadığını belirterek, ‘Çok zor günler geçirdim. Çocuklarımın ihtiyacını çevredekilerin günlük küçük katkılarıyla sağlayabiliyordum. Daha sonra kredi kullandım. Evimde küçük bir bakkal dükkanı oluşturdum. Çocuklara yönelik eşyalar satıyorum.”²³

“Bağlar Beldesinin Körhat mahallesinde yaşayan 3 çocuk annesi Derya Atsız (28), geçen yıl mahallesinde komşusunun el işi yapmak için kredi aldığını, bunun da kendisini cesaretlendirdiğini belirterek, eşinin de onayıyla 500 milyon lira kredi aldığını söyledi. Bu paraya kendisi de bir miktar ilave yaparak 6 gelinlik ve bir nişan tuvaleti satın aldığını, arkadaşının kuaför salonunun 4 metre karelik bir odasında

---

²² “Mikro krediyle Yola Çıktılar Büyük Ticaret Kapısını Açtılar”, **Hürriyet**, 28.10.2006.

²³ “Küçük Krediden Büyük Gelir”, **Hürriyet**, 02.01.2007.

*mahallede evlilik hazırlığı yapan genç kızlara gelinlik ve nişan tuvaleti kiraladığını ifade etti.*²⁴

Ancak kimi haberlerde eleştirel yaklaşımlara da rastlanmakta, mikrokredi kullanan kadınların programa ilişkin olumsuz düşüncelerine de yer verilmektedir:

“Mikrokredi uygulamasından ilk yararlanan kişi unvanına sahip olan Emine Topuz, kredi çekini AKP Diyarbakır milletvekili Akgül’ün elinden almıştı. Kocası tarafından terk edilen Topuz, hasta ‘kuma’sı ve 14 çocuğa bakmak zorunda. Aldığı krediyle hiçbir şey yapamamaktan yakınan Topuz, bu paraya 750 milyon lira daha ekleyerek bir inek alabilmiş, ineğinin 2-3 kilo süt verdiğini söyleyen Topuz, ‘Verdikleri para hiçbir işimizi görmedi’ diyor.”²⁵

“Aldığı 500 milyon lira ile 2 buzağı alan Zümrete Şahin ise, kredinin hayrını görmek için buzağılarının büyümesini beklemek zorunda. Bugün için yoksulluk derdine çare bulamayan Şahin, mikrokredi uygulaması için de ‘Aldığın kredi bir işe yaramadı. Ne yapalım. Bir kere girdik bir yükün altına. Geri dönmek olmaz diyor.’”²⁶

Örneklerin gösterdiği gibi çoğunlukla başarı öyküleri çerçevesinde gündeme gelen mikrokredi haberleri yoksullara sermaye sağlandığı takdirde gelir elde edecekleri ve yoksulluktan çıkabilecekleri bir anlayışın izlerini taşımaktadır. Mikrokrediye dair olumsuz haberlerin ve hikayelerin ise yalnızca Evrensel gazetesinde yer bulabildiği görülebilmektedir.

²⁴ “Doğu’da Bin 627 Kadın 500 YTL Kredi İle Patron”, **Yeni Şafak**, 23.03.2005.

²⁵ “Mikrokredi Bir İnek Etmedi”, **Evrensel**, 14.08.2003.

²⁶ “Mikrokredi Bir İnek Etmedi”, **Evrensel**, 14.08.2003.

3.3. Mikrokredinin Haberlerde İşlenişi

Mikrokrediyi haberlere taşıyan nedenler, olaylar kadar mikrokredinin haberlerde işleniş şekli de önemlidir. Mikrokredinin haberlerde ne şekilde işlendiği, yani nitelik meselesi, mikrokredi haberleri ile ilgili sayısal verileri ve mikrokrediyi gündeme getiren nedenleri tamamlaması bakımından önemli ve anlamlıdır.

3.3.1. Kullanılan Söylem ve Dil

Mikrokredi haberlerinde haberin veriliş şekli de mikrokredi algısına ve sunuşuna ilişkin önemli bir değerlendirme kriteri olmaktadır. Çünkü kullanılan dil, kaçınılmaz olarak, mikrokrediyeye birtakım özellikler yüklemekte, dolayısıyla haberi değer yargılarıyla beraber sunmaktadır.

Örneğin, mikrokredi uygulamalarının yoksullukla mücadelede oldukça etkin bir mekanizma olduğuna dair bakış açısı çok belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifade ile kullanılan dil mikrokrediyi olumsuzlamakta, hatta yüceltmektedir:

“500 ile 800 YTL arasında değişen krediler birçok ailenin hayatını değiştirdi. Kimisi dikiş makinesi alarak terzi olarak terzilik yaptı, kimisi boncuk işleyerek para kazandı. Uygulamadan yararlanan kadınların kısa zamanda geçimini temin edebilecek seviyeye ulaşması, projenin ülke geneline yayılmasını gündeme getirdi.”²⁷

---

²⁷ “7 Bin Aileyi İş Sahibi Yapan Mikrokredi Türkiye’ye Yayılıyor”, **Yeni Şafak**, 22.11.2007.

*“Dilencilere bir kuruş sadaka vermeyen ancak milyonlarca kişiyi, teminat istemeden verdiği küçük kredilerle yoksulluktan kurtaran Bangladeşli Profesör Muhammed Yunus ve bankası, bu yıl Nobel Barış Ödülü’ne layık görüldü.”*²⁸

*“Diyarbakır’da yaklaşık 5 yıl önce yoksul kadınların kendi işlerini kurarak, aile bütçesine katkıda bulunmaları amacıyla 6 kadına verilen krediyle başlayan mikrokredi projesi, binlerce kadının yaşamına yeni bir pencere açtı.”*²⁹

*“Mikrokredi projesinin başarısı, benden veya çalışma arkadaşlarımdan ziyade yaşamları değişen yüzlerce yoksul kadına aittir. Mikrokredi, hiçbir şeyi olmayan bu insanların yaşama tutunma aracı olmuştur.”*³⁰

*“Vali Tanılır, Mikrokredi Danışma Kurulu’yla bir araya geldiği iftar yemeğinde mikrokredi projesinin dünyada başarılı sonuçlar aldığını, Türkiye’de de fakirliği sona erdirecek araç olduğunu söyledi.”*³¹

Mikrokredinin etkin bir yoksullukla savaşım mekanizması olmanın ötesinde, kimi haberlerde diğer pek çok önemli sorunun dahi mikrokredi ile çözülebileceğine dair inanç yansıtılmaktadır:

“AKP Diyarbakır Milletvekili Aziz Akgül, ihtiyaç sahibi dar gelirlilere gelir getirici faaliyette bulunmaları için mikrokredi veren Nobel ödüllü Grameen Bank’ı

---

²⁸ “Barış Ödülü Yoksulun Bankacısına”, **Hürriyet**, 14.10.2006.

²⁹ “Mikrokredi Projesi ile Binlerce Kadın Yaşamına Yeni Pencere Açtı”, **Hürriyet**, 09.08.2007.

³⁰ “Kahramanmaraş Valiliği Ödül Aldı”, **Yeni Şafak**, 04.12.2008.

³¹ “Fakirlik Mikrokredi İle Sona Erecek”, **Yeni Şafak**, 17.10.2006.

Türkiye'ye getirmeye hazırlanıyor. Fakirbank ya da Damlabank isimlerinin düşünüldüğü bankanın, hırsızlık, kapkaç, cinsel suçlar, çetecilik, gasp, hatta terör suçlarının azaltılmasında da büyük rol oynaması bekleniyor.”³²

“Antika, mikro kredi ile iş yapmanın insanlara kişisel gelişim, özgüven ve ekonomik fayda sağlamasının yanı sıra, kredi verilme sürecinde toplumun farklı kesimlerinin bir araya gelmesi ile toplumsal barışa da katkı yapıldığına dikkat çekti.”³³

Ancak mikro krediye ilişkin verilen haberlerin hiçbirinde devletin yoksullukla mücadelede rol oynaması gerektiğine dair görüşlere yer verilmemiş, aksine devletin bu alanda yer almamış olması övünülen bir durum olarak nitelendirilmiştir:

“Geldiğimiz noktada bu işin başarıyla sürdüğünü görmekteyiz. En önemli sıkıntımız kanundaki eksiklik ve kaynak sıkıntısı. Hayırsever işadamları, vatandaş ve sivil toplum örgütlerimizin desteğini bekliyoruz.”³⁴

“10 bin kardeşimiz küçük sermayelerle üretmeye, kendisine, ailesine, ülkesine katkı sağlamaya başladı, üstelik bunu devlet hazinesinden, maliyeden tek kuruluş kullanmadan başardı.”³⁵

Kimi haberlerde ise yoksulluğun asıl olarak yoksulların sorunu olduğu, onların kişisel niteliklerinden kaynaklandığı ve bu anlamda da onların devlet

---

³² “Yoksula Kredi İçin Damlabank Geliyor”, **Hürriyet**, 7 Ocak 2007.

³³ “HSBC Kadınlar İçin Özel Kaynak Ayırdı”, **Yeni Şafak**, 14.08.2008.

³⁴ “Ticaret Borsası Mikro kredi Projesine 10 Bin Dolar Destek Çıktı”, **Yeni Şafak**, 25.12.2003.

³⁵ “Mikro kredi Hedefi 5 Milyon Dolar”, **Hürriyet**, 26.07.2008.

mekanizmalarının desteği olmaksızın yazgılarının sorumluluğunu taşımaları gerektiği belirtilmektedir:

*“Aydın Valisi Mustafa Malay ise konuşmasında Türkiye’nin imkanları itibariyle fakirliği hak etmeyen bir ülke olduğunu belirterek ‘Gerek tembellik, gerek bilinçsizlikle fakirlik geliyor. Ancak eğitimle çalışmayı bir arada yürütürsek fakirlik zincirini kırarız’ dedi.”*³⁶

*“Hibeler, dilencililiği teşvik eder ve yoksulluk ortamına katkı sağlar. Eğer yoksulluktan kurtulmak istiyorsak, yoksulların da elini taşın altına sokmak gerekir.”*³⁷

Özellikle Evrensel gazetesinde ise şimdiye kadarki söylemden farklı olarak mikrokredinin yoksulluk sorununa çare olamayacağı ve aslında mikrokredi ile yoksulların da sisteme dahil edilmeye çalışıldığına dair haberlere yer verilmiştir:

*“Küçükleştirilen, yaygınlaştırılarak evlere kadar sokulan fason üretim...Mikrokrediler, Avrupa Birliği KOBİ fonları, bölgesel kalkınma amaçlı (UNDP, AB, Japonya) KOBİ fonları... Her biri sermaye birikim mücadelesi içinde yer almamış olan grupları bu mücadele alanına çeker. Böylece birikim mücadelesi toplumsal kesimlerin bütününe nüfus edilmeye çalışılır.”*³⁸

---

³⁶ “Aydın’da Mikrokredi Uygulamasına Büyük Destek”, **Yeni Şafak**, 03.03.2008.

³⁷ “4 Bin Kadından Hiçbiri Ödemeyi Aksatmadı”, **Yeni Şafak**, 20.12.2006.

³⁸ “Küresel Çarkın Küçük Dişlileri”, **Evrensel**, 17.12.2007.

“Savaşkan, mikro kredi ve küçük girişimciliğin işsizlere ‘mucize’ olarak sunulduğuna da işaret ederek ‘Ekonomik büyüme ile istihdamın bağının kopması, büyümenin istihdama dönüşmemesi ile birlikte, mikro krediler popülerleşmeye başladı. Kredileri kadınlar alırken, aileler kullandı. Mikro kredide yüzde 20 faiz oranı uygulanması ve kredilerin yüzde 10’unun hizmet bedeli adı altında alınması ile, kredileri acil borçlarını ödemek için alan, krediyi acil işlerinde kullanan yoksullar üzerindeki borç yükü artış gösterdi’ dedi.”³⁹

Örnek haberlerden de görüleceği üzere Hürriyet ve Yeni Şafak gazetelerinde sıklıkla mikro kredinin yoksullukla savaşındaki başarısına vurgu yapılmakta, yoksulluktan çıkış için devlet desteği değil, küçük sermayelere erişimle kişisel çabalar öne çıkarılmaktadır. Böyle bir yaklaşım bir yandan yoksulluğu sermaye sahibi olmamakla sınırlamakta, bir yandan da yoksullukla mücadeleyi sivil toplum kuruluşları ve bireylerin inisiyatifinde görüp, bunu kabullenmektedir. Evrensel gazetesinde ise mikro kredinin yoksulluğu ortadan kaldırmak bir yana, onu daha da derinleştirdiği ve yeniden ürettiğine dikkat çekilmektedir.

3.3.2. Mikro kredi İşlenirken Kadına ve Kadın Emeğine Yaklaşımlar

Mikro kredinin çoğunlukla kadınları hedeflemesinin sebepleri de haberlerde yer bulmuştur. Mikro krediye getirilen eleştirilerden biri olan kadının bir araç olması görüşü bu haberlere de yansımaktadır:

---

³⁹ “‘Yoksullukla Mücadele’ Kandırmacası!”, **Evrensel**, 07.12.2007.

“Grameen Bank’ın kuruluş amacında ‘eşitlik’ ilkesi bulunduğunu söyleyen Yunus, kadınlara verilen kredilerin geri dönüşünde çok daha olumlu sonuçlar aldıklarını ve kadınların aile bireylerini daha çok önemseydiğini belirtti.”⁴⁰

Ayrıca haberlerde kadınların krediyi kullanım ve gelir elde etmeleri üzerine de söz söylenmiştir. Ancak haberlerin verilmiş biçimine bakıldığında kredi kullanıcısı olan kadınların kocaları çalışmasa ve haneye tek gelir getiren kişi olmaları durumunda dahi, emeklerinin ancak ‘katkı’ olarak görülebileceği şeklinde değerlendirmelere yer verilmektedir:

“Kadınlar, kefilsiz, senetsiz ve teminatsız aldıkları 100 YTL ile 5 bin YTL arasındaki 46 hafta vadeli krediyle kendi işini kurarak, aile bütçesine katkıda bulunuyor.”⁴¹

“Kadınlarımızın hakları hiçbir zaman ödenemez. Emek veren, zahmet çeken hanımları kutluyorum. Bu proje sayesinde hanımlarımız üretici olma aşamasına geleceklerdir. Ürettiklerini değerlendirerek, aile bütçesine katkı sağlayacaklardır.”⁴²

“Mikrokredi projesinin bir hükümet projesi olduğunu belirten Akgül, amaçlarının yoksulluğu azaltmak ve ev hanımlarının ev ekonomisine katkıda bulunmasını sağlamak olduğunu belirtti.”⁴³

---

⁴⁰ “Mikrokredide Kadınlar Erkeklerden Dürüst”, **Hürriyet**, 06.07.2007.

⁴¹ “Küçük Krediden Büyük Gelir”, **Hürriyet**, 02.01.2007.

⁴² “Kaşık Tutan Elden Para Tutan Ele projesi”, **Hürriyet**, 17.11.2008.

⁴³ “Alpu’da 45 Kadına Mikrokredi”, **Yeni Şafak**, 07.11.2008.

“Bugüne kadar 879 kadına toplam 929 bin YTL mikro kredi kullanıldı. Sermayemizi iki katına çıkardık. Amacımız daha çok kadına ulaşarak mikro kredi vermek, onları aile bütçesine katkı yapar bir hale getirmektir.”⁴⁴

Haberlerin bu şekilde verilmesi yoluyla toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünün ve hanenin asıl gelir getiricisinin erkek olduğu yolundaki kalıpyargıların yeniden üretildiğine tanık olmaktadır. Gazetelerde, bu bakış açısının kadınların kendileri tarafından da kabul edildiğine de rastlamak mümkündür:

“Eşim günlük işlerde çalıştığı için sıkıntı yaşıyorduk. Projeden faydalanıp işimi kurmak istedim. Bu sayede aile bütçesine katkı yapabiliyordum.”⁴⁵

Kadınların aldıkları kredi neticesinde elde ettikleri gelirin ne amaçla kullanıldığı ya da kullanılacağına dair verilen bilgi de kadınların mikro kredi yürütücüleri tarafından temel hedef grup olarak seçilmesinin nedenlerinden biri olan kadınların kazançlarını hane için harcamalarını destekler niteliktedir. Çocukların, kadınların hayatında kapladığı alanın genişliği ve çocuklardan temel olarak kadınların sorumlu olduğu inancı haberlerde çocukların okutulması şeklinde kendini göstermektedir:

“Gerek toplumda gerek aile içerisinde fakirlikten en fazla etkilenenlerin kadınlar olması nedeniyle hedef kitlemizi kadınlar olarak belirledik. Geleceğimizin teminatı

---

⁴⁴ Van’da 879 Kadın İş Sahibi Oldu”, **Hürriyet**, 02.09.2008.

⁴⁵ “Küçük Krediden Büyük Gelir”, **Hürriyet**, 02.01.2007.

olan çocuklarımızın daha sağlıklı yetiştirilmesinde birinci derecede sorumlu olan kadınların güçlendirilmesi gerekiyor.”⁴⁶

“Diyarbakır’da mikrokredi projesinden yararlanan kadınlar kazandıklarıyla ailelerine bakıyor ve çocuklarını okutuyor. Bisiklet kiralama ve bakkaliye işiyle ayda yaklaşık bin 500 YTL kazanan Kabule Cengiz, 6 çocuğunu da okutuyor.”⁴⁷

“Kredi alan kadınlarımızın yaşamları değişti. İnsanlar üretken oldu. Çocuklarına daha iyi bir gelecek, daha iyi bir eğitim almalarını sağlamak için üretime katıldılar.”⁴⁸

Tüm bunların yanında nadir de olsa mikrokredinin kadınların güçlenmelerine yaptığı katkıya ve bireysel olarak kazanımlarına da değinilmektedir:

“Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi Direktörü Belgin Güzaltan yaptığı açıklamada, küçük çaplı iş yapmakta olan kadınların işlerini geliştirebilmeleri ve ekonomik hayata aktif olarak katılabilmeleri için küçük miktarlarda borç para verdiklerini söyledi.”⁴⁹

“Antika, mikrokredi ile iş yapmanın insanlara kişisel gelişim, özgüven ve ekonomik fayda sağlamanın yanı sıra, kredi verilme sürecinde toplumun farklı kesimlerinin bir araya gelmesi ile toplumsal barışa da katkı yapıldığına dikkat çekerek, ‘Aynı

---

⁴⁶ “Mikrokredi Projesine 44 Kadın Başvurdu”, **Hürriyet**, 05.09.2003.

⁴⁷ “4 Bin Kadından Hiçbiri Ödemeyi Aksatmadı”, **Yeni Şafak**, 20.12.2006.

⁴⁸ “Mikrokredi Projesi ile Binlerce Kadın Yaşamına Yeni Pencere Açtı”, **Hürriyet**, 09.08.2007.

⁴⁹ “Dar Gelirli Kadınlara Mikrokredi Desteği”, **Yeni Şafak**, 12.02.2004.

zamanda kadını çok güçlendiren bir model. Bazı eşler başta çok reaksiyonel olabiliyor, sonra kadın eşini çalıştırmaya başlıyor. Yani eşini çalıştıran hanımlar var. Model tersine dönebiliyor’ diye konuştu.”⁵⁰

Özetle mikrokredi kullanan kadınlara ilişkin verilen haberlerde toplumsal cinsiyet düzeninin onaylandığı ve yeniden üretildiği söylenebilir. Kadınların kendi işlerini yürütüyor olmaları bile kadının kazancının ancak hane gelirine “katkı” olarak görüldüğü gerçeğini değiştirmemektedir. Krediyi kadınlar almasına rağmen, bunu kullanan ve işi yürütenin erkek olduğu, bu durumun da hiçbir haber tarafından yadırganmadığı, hatta “doğal” sayıldığı da gözlenebilir.

3.3.3. Mikrokredi İşlenirken Bireysel Başarıların Öne Çıkarılması

Haberlerin işleniş biçiminde göze çarpan bir özellik de mikrokredi kullananlardan başarılı olanların öne çıkarılması olmaktadır. Mikrokredinin tüm yoksulluğa rağmen yarattığı kişisel ‘başarı hikayeleri’ bir olumlama ile verilmektedir:

“Mikrokredi Projesinden aldığı küçük çaplı yardımla iş kuran kadın girişimci Hatice Berket ise yoksulluğun değil çalışmamanın utanılacak bir şey olduğunu söyledi. Aldığı kredi ile kırmızıbiber ticaretine başlayan Berket, şunları söyledi: ‘Ben ağlamak yerine gülmek istiyorum. Yoksulluk nedeniyle önceden çok ağladım, ama şimdi ağlamıyorum. Çünkü aldığım krediyi iyi kullanarak çalıştım ve bugün dilediğimi yapabiliyorum. Önceden ayakkabı alamıyordum, evimin çatısı akıyordu,

---

⁵⁰ “Mikrokredi Sayesinde Artık Eşini Çalıştıran Kadınlar Var”, **Hürriyet**, 14.08.2008.

çocuğum bir şey istediğinde yok diyordum. Şimdi kazandığım parayla evimin çatısını da yaptım, ayakkabı da alabiliyorum. Yoksul insanları da bu yöne teşvik ediyorum’.”⁵¹

“Çınar İlçesi’nden Ayten Yün ise ‘geçen yıl aldığı 500 milyon lira ile küçük bir butik açtığı’ ifade ederek, şöyle dedi: ‘Kendi işyerimi açtığım için çok mutluyum. Çevrem başta bilmiyordu. Onlara mikrokredi projesini anlattım. Bu krediler kadınlara cesaret verdi. Bu zamanda kimse kimseye borç para bile vermiyor. Oysa mikrokredi sayesinde kimseye el açmıdan ihtiyacımız kadar kredi çekebiliyoruz. Önce 500 milyon aldım. Daha sonra işimi büyüterek 800 milyon lira daha çektim. Ödemelerimi düzenli olarak yapıyorum. Kadınlarımız çekinmesinler, kendi işlerini kursunlar.’”⁵²

“...Atsız şöyle dedi: ‘Eşim seyyar satıcı. Geçim sıkıntısı çekiyorduk. Kendi işimi kurduğum için çok mutluyum. İnsanın kendi parasını kazanması çok güzel bir duygu. Yaz aylarında daha iyi kazanıyorum. Yakında aynı mahallede kendime ait daha büyük bir yere geçeceğim. Biraz daha kredi alıp işimi büyüteceğim. Eşimden daha fazla para kazanmayı hedefliyorum.’”⁵³

Bu iki gazetenin aksine Evrensel gazetesi ise yoksullukla mücadelede mikrokredinin işe yaramadığı ve başarısız olduğu üzerine kişisel hikayelere yer vermektedir:

---

⁵¹ “‘Hükümetimiz Sadaka Vermiyor’”, **Yeni Şafak**, 28.11.2008.

⁵² “Doğu’da Bin 627 Kadın 500 YTL Kredi İle Patron”, **Yeni Şafak**, 23.03.2005.

⁵³ “Doğu’da Bin 627 Kadın 500 YTL Kredi İle Patron”, **Yeni Şafak**, 23.03.2005.

*“Yorucu geçen programın ardından kadınlar, verilen kredilerin kendileri için çözüm olmadığını ancak, ‘hiç yoktan iyidir’ diyerek ailelerini geçindirme derdine düştüklerini ifade etti. Kadınların asıl talepleri ise iyi para kazanacakları bir işte çalışmak.”*⁵⁴

*“Yazgülü Oruç da aldığı krediyle iki buzağı almış. ‘500 milyon lira ile kimin kurtulduğu görülmüş. 11 çocuğun var. Torba torba un alıyoruz. Yine de ekme yetiştiremiyoruz.’ diyor.”*⁵⁵

Örnek haberlerden anlaşılacağı gibi, yoksulların başarısı, sistem eleştirisi gerektirmediği, yoksulluklarına rağmen başarılı olabildiklerini gösterdiği haliyle, mikrokredinin basında olumlanarak öne çıkarılmasına neden olmaktadır. İnsanların içinde buldukları kötü koşullardan mikrokredi kullanarak ‘azim’ ve ‘çalışkanlık’ları ile kurtulmaları bu haberlerde öne çıkan anlayış olmakta ve yoksulluk, bireysel çabayla kırılacak bir durum olarak sunulmakta iken mikrokredi de bunu sağlamakta oldukça başarılı bir uygulama olarak görülmektedir. Evrensel gazetesinde ise tüm bu sıralananların tersine bir anlayış öne çıkmakta, mikrokredinin ‘mucizeler’ yaratamadığı ve bireysel kurtuluşların mümkün olmadığı vurgulanmaktadır.

---

⁵⁴ “Mikrokredi Makro Trajedi”, **Evrensel**, 08.04.2007.

⁵⁵ “Mikrokredi Bir İnek Etmedi”, **Evrensel**, 14.08.2003.

3.4. Gazete Haberlerinde İşlenen Mikrokrediye Dair Genel Bir Değerlendirme

Gazete haberlerinde mikrokredi konusunun nasıl işlendiğinden genel olarak söz ettik. Özetlersek, mikrokredi konusu en genel olarak 3 farklı biçimde gündeme gelmektedir: Tanıtım ve duyuru amaçlı haberler, istatistiki veriler-açıklamalar, dramatik olaylar ve başarı öyküleri. Haberlerde kullanılan dil de mikrokredinin yoksulluk sorununu tamamen ortadan kaldıracak bir yöntem olduğu söyleminden yoksulluğa çözüm olmak bir yana yoksulların farklı mağduriyetler yaşamamasına neden olduğu şeklinde bir yelpazede çeşitlenebilmektedir.

Ancak gazetelere göre birtakım farklılıklar olduğunu belirtmek gerekir. Hürriyet gazetesi daha önce de belirttiğimiz gibi 56 haber ile mikrokredi konusuna en çok yer veren gazete olmakta, bu haberler arasında mikrokredinin tanıtımı, yeni başlayan mikrokredi uygulamalarının ya da ilgili bir faaliyetin duyurusunu içeren tanıtım ve duyuru amaçlı haberler ilk sırada yer almaktadır (25). Bu nedenle gazetenin enformasyon ve bilgilendirme işlevleri doğrultusunda mikrokrediyi sayfalarına taşıdığını gösterir. Diğer yandan aynı gazete kullanılan dil açısından analiz edildiğinde mikrokrediyi sürekli olumlayan bir yapı sergilemektedir. Gerek sayısal içerikli haberlerinde gerekse de kişisel hikayelerin anlatıldığı haberlerde bu hava hakimdir. Kişisel hikayeler ise her bir haberde birer başarı öyküsü olarak değerlendirilmiştir. Kadın emeği açısından durum ise daha önce de bahsedildiği üzere haberlerin cinsiyetçi bir biçimde verilmesi yönündedir. Haber başlıkları

mikrokrediyle kadınların patron olduğunu söylerken metin içerisinde kadınların kazançlarının katkı düzeyinde olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinde ise istatistiki veriler yardımıyla sunulan kurum/kuruluş adına açıklama haberleri ağırlıktadır ve mikrokredinin mucizevi etkisi olduğu/olacağı yönünde bir dil görülmektedir. Mikrokredinin hükümetin yoksullukla mücadele politikası olduğu ve bu doğrultuda hükümet yetkililerinin açıklamaları öne çıkarılmaktadır. Kadınlar açısından da yine Hürriyet gazetesi ile oldukça benzer bir duruş sergilenmektedir.

Evrensel gazetesi ise her iki gazeteden de tüm bu kriterler bazında ayrılmaktadır. Evrensel’de de tanıtım ve duyuru haberleri yoğunlukta olmasına rağmen, bu haberlerin dili değerlendirildiğinde mikrokredinin eleştirisinin yapıldığı görülmektedir. Bu yapılırken de yoksulluğun onu yaratan sebeplerle birlikte verilmesi yoluyla sistem eleştirisi de yapılmaktadır. Buradan hareketle mikrokredi uygulamalarının da aslında yoksulluğa çözüm olamayacağı söylenmektedir. Başarı hikayelerinin aksine mikrokredinin başarısızlıkları, kredi kullanıcılarının da söylemleri ve deneyimleriyle desteklenmektedir. Kadın kredi kullanıcılarının verilen krediler yoluyla daha da yoksullaştığı, stres altına girdiği ve tüm bunların yanında bu projelerde kadın yoksulluğuyla mücadelenin asıl amaç olmadığı, kadınların birer araçtan öteye gitmediği savunulmaktadır.

Sonuç olarak inceleme alanı olarak seçtiğimiz 3 gazeteden ikisi, Yeni Şafak ve Hürriyet, pek çok ortak özellik barındırırken, Evrensel gazetesi mikrokrediyi

algılayış ve buna bağlı olarak gündeme getirme şekli açısından farklılaşmaktadır. Her bir gazete kendi siyasal perspektifi doğrultusunda mikrokredinin sunumunu yapmakta ve bu anlamda farklı bakış açılarını yansıtmaktadır.

SONUÇ

“Türkiye’de Mikro kredi ve Basına Yansıması” başlıklı bu dönem projesi çalışması, günümüz dünyasında önemli bir sorun haline gelen yoksullukla mücadele yöntemlerinden mikro kredinin Türkiye’deki iki uygulama örneğinin incelenmesini, konunun Türkiye basınında algılanışının ve okuyucuya ne şekilde aktarıldığının araştırılmasını amaçlamıştır.

Çalışma hazırlanırken öncelikle yoksulluğun bu denli önemli bir sorun haline gelmesinin nedenleri olan dünya ve Türkiye ekonomisindeki dönüşümler incelenmiş, bunların emek piyasası ve yoksulluk, özellikle de kadın emeği ve yoksulluğu üzerindeki etkileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın mikro kredinin incelenmesine ayrılan ikinci bölümünde, yoksullukla mücadele yöntemi olarak mikro kredinin ortaya çıkışı ve genel nitelikleri, esas olarak Grameen Bank örneğinde aktarılmıştır. Ardından Türkiye’deki ilk uygulamalarına dair ikincil kaynaklara dayalı detaylı bilgi verilmiştir. Son bölümde ise Türkiye yazılı basınından seçilen üç gazete çerçevesinde mikro kredi ve mikro kredi kullanıcılarının Türkiye basınında ne kadar ve nasıl yer bulabildiği sorusunun cevabı aranmıştır.

Çalışma hazırlanırken ilk iki bölümde konu ile ilgili yazılı kaynaklara başvurulmuş, üçüncü bölümde ise bölümün özelliği itibari ile gazetelerin internet sayfalarında arşiv taraması yapılmıştır.

Elde edilen bilgilerden hareketle öncelikle yoksulluğun son yıllarda hem akademik çevrelerin hem de siyasa yapıcılarının gündeminde olduğu söylenebilir. Yoksulluk sorununun kendisini bu denli hissettirmesinde yoksulluğun artık hem daha geniş toplumsal kesimleri etkilemesi hem de daha kalıcı niteliğe sahip olması oldukça etkilidir. Kapitalizmin 1970'lerdeki ekonomik krizinin aşılması doğrultusunda dünya ölçeğinde gündeme gelen yapısal değişimlerin, yoksulluğa yeni bir içerik kazandırdığı söylenebilir. 1980'lerle birlikte IMF ve Dünya Bankası önerileri doğrultusunda geliştirilen yapısal uyum politikaları iktisat politikalarına yeni bir yön vererek üretim ve istihdam biçimlerinin değişip esnekleşmesine, sosyal devlet anlayışının son bulmasına, kamu hizmeti sayılan pek çok hizmet alanının sermayeye devredilmesine neden olmuştur. Ekonomik yapıdaki bu dönüşümler neticesinde sermayenin dünya çapındaki hareket hızı ve yeteneği artar ve küçük bir grup zenginleşip serveti ellerinde toplarken, istihdam olanaklarının daralıp olanların da geçici güvencesiz işlerden oluşması, yaşamın tüm alanlarının piyasanın denetimine bırakılmış olması geniş kitleleri yoksullukla karşı karşıya bırakmıştır. Neo-liberal politikaların yaygın bir biçimde uygulamaya konmasından bu yana uzunca bir süre geçmiş olmasına karşın ortaya çıkan resim, beklentilerin aksine, dünyadaki eşitsizliklerin ve yoksulluğun birçok yerde giderek arttığını göstermektedir. Yoksulluk, yapısal uyum politikalarının son yıllarda daha da belirgin bir biçimde karşımıza çıkardığı ve giderek daha fazla insanın bu risk altında yaşadığı bir olgu olarak çözüm beklemektedir.

Sürecin kadınlar açısından sonuçları ise daha da vahim görünmektedir. Öncelikle yapısal uyum ve neo-liberal politikaların etkisiyle çoğu ülkede kadın istihdamının

artmış olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum iki boyutlu olarak belirlenmiştir: sermayenin ucuz emek ihtiyacı doğrultusunda kadın istihdamını tercih etmesinin yanında, kadınlar da, bu süreçte azalan hane gelirlerini telafi etmek adına yoğun bir biçimde istihdama katılmışlardır. Ancak kadınların istihdama katılma biçimleri çoğunlukla esnek üretim çerçevesinde gerçekleşmiş, kadınlar sigortasız, düşük ücretlerle ve kötü koşullarda çalışmaya başlamışlardır. Bunun yanında fason üretimin yaygınlaşmasıyla kadınların evde parça başına yürütülen işlerde istihdamının da arttığı gözlenmiştir. Sonuç olarak bu süreç kadın yoksulluğunun da yaygınlaşması sonucunu doğurmuştur.

Yoksulluğun bu derece yaygınlaşması ve hissedilir olması ise yoksulluğun ortadan kaldırılması yönünde çalışmalara hız vermiştir. Ancak önceki dönemlerden farklı olarak, devletin çalışmalara katılımının sınırlı olması ve bu alanda geliştirilen makro politikaların yetersizliği mikrokredi gibi kişisel çabaların ve becerilerin gerektiği, girişimcilik odaklı programların öne çıkması sonucunu doğurmuştur. Mikrokredi uygulaması ilk olarak Bangladeş'te ortaya çıkıp, son otuz sene içinde ise pek çok ülkede uygulanmaya başlamıştır. Mikrokredi ile yoksul insanlara, özellikle de kadınlara küçük miktarlarda kredi verilerek iş kurulmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Kadınların hedef grup olarak seçilmesi ise bir yandan yoksulluğun en çok kadınlar tarafından yaşanması ve bu nedenle de kadınların üretime katılımlarının arttırılarak yoksulluktan çıkarılmaları, bir yandan da kadınların kazandıkları geliri erkeklere nazaran daha fazla hane için harcadıkları gerçeğinden hareketle hanenin tüm bireylerinin durumunun iyileştirilmesi olarak ifade edilmektedir.

Mikrokredinin bu kadar yaygınlaşması sonucunda ise uygulama üzerine pek çok tartışma yürütülmeye başlanmıştır. Daha önce de bahsedildiği üzere muhafazakar ve liberal görüşte olanlar mikrokrediye methiyeler düzerken, yapısalcı görüş ve bu görüşe toplumsal cinsiyet perspektifini de dahil eden feministler ise mikrokrediyi kıyasıya eleştirmektedir. Mikrokredi yoksulların durumlarını az da olsa iyileştirmekte ise de yapısalcı görüşün savunduğu üzere üzerilerindeki baskıyı daha da arttırmakta, küçük miktarlarla da olsa kimi zaman geri ödemelerde sorun yaşanmaktadır. Hizmet bedeli altında alınan miktar ise kredi karşılığında yüksek faiz oranları olarak belirlemektedir. Bazı feministlere göre de aslında mikrokredi kadın yoksulluğuyla mücadele ettiğini savunurken, kadınları araçsallaştırmakta, direkt olarak kadının güçlendirilmesini hedeflememekte ve geleneksel işbölümünü yeniden üretmektedir.

Çalışmanın başlığı da olan “Türkiye’de Mikrokredi ve Basına Yansıması” kısmı için ise şunlar söylenebilir:

Mikrokrediyi geniş kitleler açısından görünür kılan medyada mikrokrediye ilişkin verilen haberlerin hangi durumlarda ve ne şekilde verildiği önemli olmaktadır. Haberin yapılış şekliyle mikrokredi farklı bir biçimde örneğin yorum ve katkı olmaksızın sunulabileceği gibi, mikrokrediye ilişkin bir değer yargısı içerecek şekilde de olabilmektedir. Mikrokredinin medyaya yansımalarının Türkiye basınından seçilen üç gazete örneğinde incelenmesi, mikrokredinin algılanış şekline göre olumlu ya da olumsuz ancak çoğu zaman bir değer yargısıyla beraber biçimlendirilerek okuyucuya aktarıldığını göstermektedir.

Öncelikle, mikrokrediye haberlerde gündeme getiren nedenler belirli bazı başlıklar altında sıralanabilir. İlki, mikrokredinin tanıtılması, başlatılan bir uygulamanın duyurusu, mikrokrediye ilintili bir etkinliğin haberinin verilmesi çerçevesinde gündeme gelmesidir. Diğer bir neden ise mikrokredinin istatistiki veriler-açıklamalar çerçevesinde sunumudur. Ulusal/uluslararası çeşitli kurum ve kuruluşların ya da kişilerin açıklamaları gazetelerde haber olmaktadır. Bu haberlerde yapılan açıklamalar ise çoğunlukla mikrokrediye dair sayısal veriler içermektedir. Bu nedenle gazetelerin enformasyon ve bilgilendirme işlevleri doğrultusunda mikrokrediye sayfalarına taşıdıkları söylenebilir. Mikrokrediye gazete sayfalarına taşıyan bir diğer neden de, mikrokredi kullanıcılarının yaşadığı olaylar, özellikle de kişisel başarı hikayeleridir. Bu çerçevede ise çoğunlukla mikrokredinin yoksullukla mücadelede başarılı bir yöntem olduğu vurgulanmaktadır.

Haberlerde kullanılan dil, mikrokrediye yoksullukla mücadelede mucizevi bir yöntem olarak görmekten yoksulluğu daha da derinleştirdiğini savunan bir yelpazede çeşitlenebilmektedir. Mikrokredinin bu üç gazeteden ikisinde –Hürriyet ve Yeni Şafak- yer almasının ortaklaştırılabilen yönleri bulunmakla birlikte Evrensel gazetesi bunlardan farklılaşmaktadır. Örneğin Hürriyet gazetesi mikrokrediye gündemine en çok taşıyan gazete olurken mikrokredinin ortaya çıkış amacı olan yoksulluğun arkasındaki sebeplere pek yer vermeyen ve bütünlükçü bakış açısının olmadığı gazete olmaktadır. Yeni Şafak gazetesi de benzer bir çizgide durmaktadır. Evrensel gazetesi ise bunların aksine yoksullukla mücadeleyi daha bütüncül bir bakışla ele almakta, bireylerin yaşadığı tekil olaylar gibi gören anlayışı eleştirmektedir.

Benzer biçimde mikrokredinin toplumsal cinsiyet açısından analizi yapıldığında Hürriyet ve Yeni Şafak gazeteleri haberleri verirken kadını araçsallaştırmakta, toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını yeniden üretmekte ve kadının güçlenmesine yönelik ifadelere yer vermemektedir. Evrensel gazetesi ise çoğunlukla kadınlara yönelik olan mikrokredinin aslında kadın yoksulluğunu ortadan kaldıramayacağı, aksine daha da derinleştireceğini, kadınların daha yoksul olmaları sebebiyle değil, daha güvenilir ve borçlarına sadık olmaları sebebiyle hedef grup olarak seçildiğini söylemektedir.

Son söz olarak, bu çalışma, daha sonra yürütülecek tez çalışmasının temel sorularının oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Farklı ideolojik perspektiflerin mikrokrediye ilişkin farklı görüşleri açısından Türkiye'deki uygulamaların değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda, planlanan tez ile özellikle kredi kullanıcılarının deneyimlerinin bilgisine erişilmeye çalışılacaktır. Mikrokredinin tamamen reddi yerine daha yararlı hale getirilebilmesinin mümkün olup olmadığı, özellikle de kadınlar açısından mikrokredinin anlamı, kadınların güçlenmelerine katkı sağlayıp sağlamadığı, eğer sağlamıyorsa ne gibi önlemlerle bunun mümkün kılınabileceği sorularına yanıt aranması amaçlanmaktadır. Yoksullukla mücadelede mikrokredinin rolünün ne olduğu ve ne olabileceği, tartışılması gereken önemli bir olgu niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA:

Adaman, F., Bulut, T., (2007), **Diyarbakır'dan İstanbul'a 500 Milyonluk Umut Hikayeleri: Mikro kredi Maceraları**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Aktaş, G., (2007), **Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Gelir Dağılımı, Yoksulluk ve Sosyal Politikaların Evrimi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, SBE, İktisat Anabilim Dalı.

Ansal, H. (1995), "Esneklik: Fordizmden Post-Fordizme Dönüşümün Anahtarı." **95-96 Petrol-İş Yıllığı**, İstanbul: 647-660.

Ansal, H., (1997), "Ekonomik Yeniden Yapılanma Sürecinde Kadın Emeği", **Türk-İş Yıllığı**, C.2, 165-184.

Aşçı, Z., Demiryürek, K., (2008), "Kırsal Yoksullukla Mücadelede Yeni Adım: Mikro kredi", **Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, 12(4), http://ziraat.harran.edu.tr/zirfakdergi/2008_12_4/73_79.pdf.

Boratav, K., (1997), "Yapısal Uyum ve Bölüşüm: Uluslararası Bir Bilanço", **Türk-İş Yıllığı**, C.2, 165-184.

Boratav, K., (2007), **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Buğra, A., (2007), “Yoksullukla Mücadele Yöntemi Olarak Mikrokredi: Acıklı Bir Hikaye”, **Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Bülteni**, <http://www.spf.boun.edu.tr/docs/SPFBulten-No2-Ocak07.pdf>.

Buğra, A., (2008), **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Buğra, A., Keyder, Ç., (2003), **Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi**, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İçin Hazırlanan Proje Raporu, Ankara.

Çak, D., (2007), **Kalkınmanın Finansmanının Sağlanmasında Mikrokredi Yöntemi**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, İktisat Anabilim Dalı.

Döşeyen, A., (2007), **Yoksullukla Mücadele Programlarından Mikrokredi ve Türkiye Diyarbakır Örneği Başarı Değerlendirmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, SBE, İktisat Anabilim Dalı.

Ecevit, Y. (2003), “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?”, **C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi** 25 (4), 2003 Özel Eki.

Ecevit, Y., (1998), “Küreselleşme, Yapısal Uyum ve Kadın Emeğinin Kullanımında Değişmeler”, **Küresel Pazar Açısından Kadın Emeği ve İstihdamındaki**

Değişmeler: Türkiye Örneği / haz. Ferhunde Özbay, İstanbul: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı.

Ecevit, Y., (2007) “Yoksulluğa Karşı Feminist Strateji İçin”, **Amargi Dergisi**, Sayı 6.

Ellwood, W., (2003), **Antikapitalist Hareket İçin Kılavuzlar 1: Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu**, İstanbul: Metis Yayınları.

Eraydın A., (1998) “Türkiye’de Üretim Yapısının Dönüşümü ve Esnek Üretim Örgütlenmesi ile Yeni İstihdam Biçimlerinin Ortaya Çıkışı”, Rona, Z. (der.) **Bilanço 1923-1998**, TÜBA, TSBD, Tarih Vakfı, İstanbul.

Ercan, F. (1997) “Tarihsel ve Toplumsal Bir Süreç Olarak Kapitalizm ve Esneklik”, **95’-96 Petrol-İş Yıllığı**, Türkiye Petrol Kimya Lastik Sanayi İşçileri Sendikası, İstanbul, http://fuatercan.files.wordpress.com/2007/06/esneklik_petrol_is2.pdf.

Erdut, T., (2005), “İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü”, **Çalışma ve Toplum**, 2005/3, <http://www.calismatoplum.org/sayi6/makale%201.doc>.

Erol, N., (2006) **Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, İktisat Anabilim Dalı.

Grameen Bank Monthly Report, 2006, January, <http://www.grameen.org>

Grameen Bank, <http://www.grameen-info.org>.

Karakoyun, İ., “Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulaması”, **Türk İdare Dergisi**, www.icisleri.gov.tr/icisleri/TurkIdareDergisi/UpLoadedFiles/ikarakoyun.doc

KEDV, Maya Mikrokredi, <http://www.kedv.org.tr>.

Kocabaş, F., (2004), “Endüstri İlişkilerindeki Dönüşüm”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:10, <http://sbe.dpu.edu.tr/10/33-53.pdf>.

ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı (2000) **Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri: Ankara Örneği**, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı 1999 Yılı Stüdyo Çalışması, Yayın No:4, Ankara.

Önder, H., Şenses, F., (2005), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi”, <http://dusuncekahvesi.googlepages.com/tr.de.yoksulluk.onder-senses.pdf>.

Öner, E., (2007), **Mikrofinans Sistemi ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, SBE, İşletme ABD, Finansman Bilim Dalı.

Saklı, A. R., (2007), “Kapitalist Gelişim Sürecinde Fordizm ve Post-Fordizm”, <http://www.sakli.info/Fordizm.pdf>.

Steger, M. B., (2006), **Küreselleşme**, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Şaylan, G., (2003), **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Şenkal, A., (2007), **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, İstanbul: Alfa Yayınları.

Şenses, F. (2006) “Neoliberal Ekonomi Politikaları, İşgücü Piyasaları ve İstihdam”, **Petrol-İş Yıllık 2000-2003**, http://www.petrolis.org.tr/yayinlar/yillik/2003_yillik/07_neoliberal/index.htm.

Taçyıldız, Ö., (2006), **Türkiye’de Yoksulluk ve Basına Yansıması**, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, SBE, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Taner, O., (2004) **Dünyada ve Türkiye’de Küreselleşme ve Yoksulluk Süreci**, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

TGMP (Türkiye Grameen Mikrokredi Programı) Organizasyon. <http://www.tgmp.net>, (Erişim: 15.03.2009).

Timur, T., (2004), **Türkiye Nasıl Küreselleşti?**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Toksöz, G., (2004), “Toplumsal Gelişmede Kadının Rolü Üzerine 1999 Dünya Raporu”, (Çev.), **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, Kış 2004, Sayı 5.

Toksöz, G., (2006), “Kadın İstihdamı”, **Radikal İki**, 31.12.2006, <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=RadikalEklerDetay&ArticleID=874511&CategoryID=42&Date=07.05.2009>.

Uyanık, Y. (2003), “İşgücü Piyasalarında Esneklik ve Bölünme”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt.7, Sayı. 2, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/7231.pdf>.

Yeldan, E., **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, R., Koyuncu, C., (2006), **Mikro Finansman ve Yoksullukla Mücadele**, Ankara: Ekin Kitabevi.

Yiğitbaş Akça, B., (2006), “‘Mucizenin’ Adı Mikrokredi Olabilir mi?”, **İktisat Dergisi**, Sayı 469, Ocak 2006, İstanbul.

Yunus M., (1999), **Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru**, İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Yüceol, H. M., (2005), “Küreselleşme, Yoksulluk ve Emek Piyasası Politikaları”,
Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 14, Sayı 2, s. 493-
512, <http://sosyalbilimler.cukurova.edu.tr/dergi.asp?dosya=261&download=1>.

ÖZET

“Türkiye’de Mikro kredi ve Basına Yansıması” başlıklı bu dönem projesi çalışması, kadın yoksulluğuyla mücadelede öne çıkan mikro kredi uygulamalarının dünya ve Türkiye özelinde sergilediği durum ve Türkiye basınında ne şekilde yer aldığına incelenmesini amaçlamıştır.

Çalışmada öncelikle 1970 sonrası dönemde öne çıkan küreselleşme, yapısal uyum ve neo-liberal politikalar incelenmiş, bunun sonucunda yaygınlaşan ve derinleşen yoksullukla mücadele amacıyla geliştirilen ve tüm dünyada yaygın bir şekilde uygulama alanı bulan mikro kredinin ortaya çıkışı ve nitelikleri aktarılmış ve dünya ve Türkiye’deki örnek uygulamalar detaylandırılmıştır. Son bölümde ise mikro kredinin algılanışına Türkiye basınından üç gazete örneğinde yer verilmiştir.

Çalışmada değerlendirilen veriler ışığında şu ana sonuçlar ortaya konabilir:

Küreselleşmeyle beraber dünya ölçeğinde serbestleşen ticaret ve sınırsız sermaye hareketleri, dünya çapında önemli bir zenginleşme yaratmış ancak bu daha çok tek taraflı bir büyüme ve zenginleşme olarak gelir dağılımında ciddi dengesizlikler yaratmıştır. 1980’lerden itibaren uygulanan neo-liberal politikalar da, devletin ekonomideki rolünün azaltılması, işgücü piyasalarında esnekleşme ve kuralsızlaşmanın yaygınlaşması gibi sonuçları ile yoksulluğu tüm dünyada derinleştirip yaygınlaştırmış ve kalıcılık kazandırmıştır. Özellikle de kadın yoksulluğunun yaygınlığı ve derinliği dikkat çekmiştir.

Yoksulluğun çok büyük kitleler tarafından yaşanan bir olgu oluşu onunla mücadele için çalışmalara ağırlık verilmesi sonucunu doğurmuş ve bu noktada çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Ancak bu yöntemlerden bir tanesi olan mikrokredi, koşulları ve nitelikleri itibariyle de sistemle uyumluluk noktasında öne çıkmış, pek çok ülkede uygulanmaya başlanmış ve uluslararası kuruluşlar, devletler ve sermaye tarafından da destek görmüştür.

Mikrokredinin özündeki anlayış yoksulların sermayeye ulaşamadıkları için yoksul olduklarından beslendiğinden, mikrokredi ile yoksullara, özellikle de kadınlara kefilsiz ve teminatsız küçük sermayeler sağlayarak iş kurmaları ve girişimci olmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. Devletin sosyal politikalar alanındaki varlığının azalması ve istihdam yaratacak yatırımların yetersizliği de bu anlayışı desteklemiştir. Türkiye’de mikrokredi uygulamaları ise 2003 yılında yaygınlaşmaya başlamıştır. Türkiye’de dünyadaki mikrokredi örnekleriyle uyumlu bir model izlenmektedir.

Diğer pek çok şeyi olduğu gibi mikrokrediyi de kitleler için görünür kılan medya olmaktadır. Mikrokredinin medyaya yansımalarının Türkiye basınından üç gazete örneğinde incelenmesi, mikrokredinin çoğunlukla tanıtımının yapılmasına yönelik haberler yapıldığını, ancak bu haberler yapılırken mikrokredinin bir değer yargısıyla biçimlendirilerek okuyucuya aktarılabilirdiği gözlenmiştir. Bu yargı, çoğunlukla mikrokredinin yoksulluğa çözüm olabileceği yaklaşımını içermekte, bunu destekleyecek başarı hikayeleri öne çıkarılmakta, ancak yoksulluğu yaratan ve besleyen koşullara ve sisteme dair açıklamalara yer verilmemekte, devletin bu

sorunla mücadelede asıl aktör olarak yer alması gerekliliğinin üzerinde dahi durulmamaktadır. Toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirildiğinde de mikrokredinin cinsiyete dayalı işbölümünü yeniden üreten, krediyle yürütülen işler bağlamında bu ayrışmayı destekleyen ve kadının haneye getirdiği gelirin önemini yadsıyan bir yaklaşım sergilenmektedir. Özetle, mikrokredinin medya tarafından da biçimlendiriliyor olduğu söylenebilir.

ABSTRACT

This term project study called "Microcredit in Turkey and Its Reflection to Media" aims to explore the situation of microcredit practices that become prominent in combating the women poverty, pointed in the world and in Turkey and how this practice being perceived and quoted by the Turkish media.

In this study; at first concepts of globalization, structural adjustment and neo-liberal policies prominent after 1970 have been reviewed, emergence and qualifications of microcredit developed for combating poverty that became widespread and deep after these policies and enforced all over the world have been dwelled and the examples of this system from the world and Turkey have been detailed. In the final section the three Turkish newspapers have been selected to reveal the perceptions of microcredit, having been discussed.

The outcomes of the study based on the analyzed data are as follows:

Along within globalization, worldwide free trade and unlimited capital movements created an important enrichment around the world, however this one-sided growth and enrichment leded sincere inequalities in income distribution. Poverty is getting deepened and remained permanent all around the world because of the neo-liberal policies had been practiced as of 1980's such as decreasing the role of state, creating flexibility in labor markets and broadening of anomy. Especially the prevalence and deepness of women poverty drew attention.

The concept of poverty being experienced by large masses led to the concentration on works for struggling it and at this point various methods have been improved. However microcredit that is one of these methods came to the fore because of being compatible with the system by its circumstances and qualifications, started to be implemented in many countries and supported by international organizations and states.

Because the core conception of microcredit is based on being poor is due to failure to reach the capital, it is aimed to provide small capital without security and guarantee for the poor, especially the women to make them set up a business and be entrepreneurs. The diminishing existence of the state at the area of the social policies and the inadequacy of the investments that create employment also corroborated this perception. The microcredit practices in Turkey started to become widespread in 2003. A compatible model with the microcredit examples in the world is being followed in Turkey.

Like many other things, media is the key actor to make the growing of the microcredit in the world and in Turkey seen by masses. The study of the reflection of microcredit in media by the selection of three newspaper sample within Turkish press shows that microcredit is reported mostly for giving a demonstration, however while making these news it is observed that microcredit could be also transmitted to the reader by being formed with values. This value generally includes the conception of microcredit could be a solution for poverty, to support this, the success stories are foregrounding, but explanations on the circumstances that create and cultivate

poverty and the system are not included, and the necessity of the state being the key actor in combating this problem is not emphasized. When evaluating from the gender perspective, an approach is being showed like the microcredit reproduces gendered division of labor, supports this segregation in the context of businesses carried on with the credit and denying the importance of the money brought by women. To sum up, it can be told that the microcredit is being formulated also by the media.